

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven in het plangebied
Poelenloop te Knegsel, gemeente Eersel

VALENTIJN VAN DEN BRINK

Zuidnederlandse Archeologische Notities

296

Amsterdam 2013
VUhs Archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUHbs Archeologie

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Eersel
Project: Knegsel Poelenloop
Plaats documentatie: Vrije Universiteit Amsterdam
Objectcode: EER-KNP-13
CIS-code: 55281
Coördinaten: 152.290 / 379.039
152.342 / 378.946
152.476 / 379.089
152.436 / 379.168

Status: **Definitief** eindrapport
Auteur: V.B. van den Brink
Illustraties: V.B. van den Brink
Omslagontwerp: Mikko Kriek

Autorisatie: drs. M.D.R. Schurmans
ISBN: 978-90-8614-245-3

©VUHbs Amsterdam, Mei 2013
VUHbs Archeologie
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

INHOUD

SAMENVATTING	1
I INLEIDING	3
1.1 Algemeen	3
1.2 Locatie van het onderzoeksgebied	3
1.3 Huidig en toekomstig gebruik	3
1.4 Opbouw van het rapport	3
2 VOORONDERZOEK	5
3 DOEL VAN HET ONDERZOEK	7
4 ONDERZOEKSSTRATEGIE	9
4.1 De ligging van de proefsleuven	9
4.2 Onderzoeksmethode	10
5 FYSISCH GEOFRAFIE	11
5.1 Geologisch kader	11
5.2 Historische ontwikkeling	13
5.3 Resultaten	16
6 SPOREN	19
6.1 Algemeen	19
6.2 Greppels	19
6.3 Karrensporen	19
6.4 Kuilen	19
6.5 Landbouw	20
6.6 Natuurlijke verstoringen	20
6.7 Paalkuilen	20
6.8 Recente verstoringen	20
7 VONDSTEN	21
8 CONCLUSIE	23
9 BEANTWOORDING VRAAGSTELLINGEN PVE	25
10 WAARDERING EN ADVIES	29
LITERATUUR	31
BIJLAGEN	
1 Overzichtskaart, schaal 1:800	
2 Werkputten 1 en 2, schaal 1:200	
3 Werkputten 3, 4, 5 en 6, schaal 1:200	
4 Werkputten 7, 8, 9 en 10, schaal 1:200	
5 Werkputten 11, 12 en 13, schaal 1:200	
6 Enkele profielen en hun ligging, schaal 1:30	

- 7 Coupetekeningen van sporen, schaal 1:20
- 8 Sporenlijst
- 9 Overzicht van archeologische perioden

SAMENVATTING

Van 4 tot 6 februari heeft VUhs een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het plangebied Poelenloop ten oosten van Knegsel. De reden van het onderzoek is de voorgenomen bouw van 29 woningen.

Er zijn dertien proefsleuven gegraven. In deze proefsleuven zijn sporen van landindeling aangetroffen die dateren in de Nieuwe Tijd. Uit het onderzoek bleek daarnaast dat onder het plaggende delen van het oorspronkelijke reliëf en de bodem goed bewaard zijn gebleven.

Er is slechts één vondst aangetroffen. Het gaat om een zwaar beschadigde schrabber van vuursteen die niet nader te dateren is dan in het Neolithicum of de Bronstijd. De schrabber is aangetroffen in het plaggende en kan dus niets zeggen over activiteiten in het verleden binnen het onderzoeksgebied.

De aangetroffen sporen worden als niet behoudenswaardig beschouwd. Het advies aan de gemeente is geen verder archeologisch onderzoek uit te voeren.

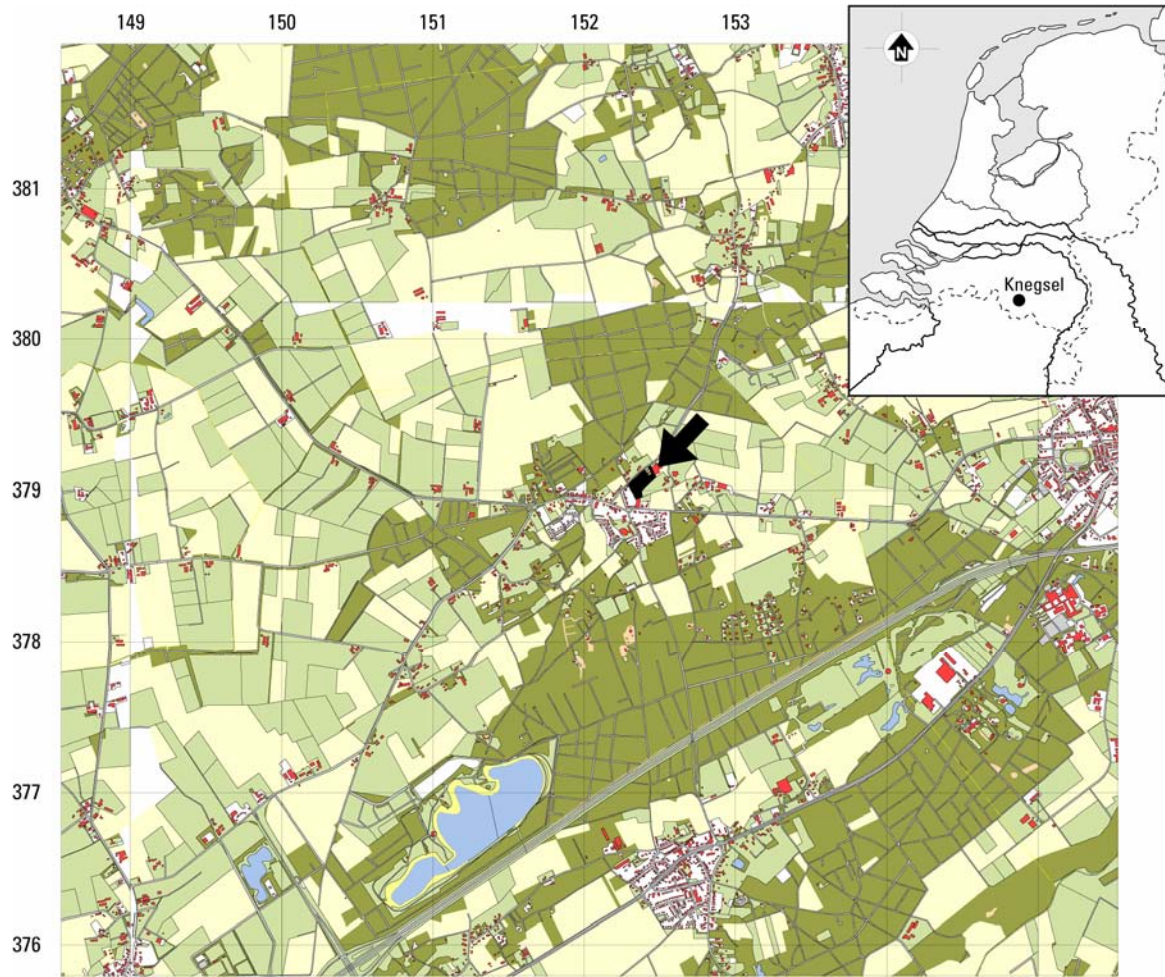

Fig. 1.1. Knegsel-Poelenloop. De ligging van Knegsel in Nederland en de onderzochte locatie. Schaal 1:50.000.

I INLEIDING

I.1 ALGEMEEN

De gemeente Eersel is van plan ten oosten van Knegsel 29 woningen te bouwen in het plangebied Poelenloop. Daarnaast zal er op perceel 740 een werktuigenloods gebouwd worden. Deze werkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoord worden. Op basis van het bureauonderzoek dat door het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) is uitgevoerd, heeft gemeente Eersel besloten een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren om de in het bureauonderzoek opgestelde verwachting te toetsen.

Het veldwerk is van 4 tot 6 februari 2013 uitgevoerd onder leiding van drs. Martijn Bink. Het veldteam bestond uit drs. Bram van den Berkmortel, drs. Martijn Bink, drs. Rachel Brouwer, Winfried Jozen MA en drs. Karel-Jan Kerckhaert. Voor het grondverzet was Ton Luijten verantwoordelijk. De vondstverwerking is gedaan door Edda Wijnans MA. De controle en het invoeren in een database van de onderzoeksgegevens is uitgevoerd door dr. Pawel Kubistal.

I.2 LOCATIE VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied is gelegen in de gemeente Eersel, ten oosten van de dorpskern van Knegsel (figuur 1.1). De zuidelijke begrenzing wordt gevormd door een aantal akkers en weilanden. In het oosten vormt een perceel met bebouwing de grens. De noordelijke grens wordt gevormd door de Zandoerleseweg. Het plangebied heeft een oppervlak van ca 1.86 ha.

I.3 HUIDIG EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het terrein was ten tijde van het onderzoek als weiland in gebruik. In het westelijke deel zullen 29 woningen gebouwd gaan worden. In het oostelijke deel gaat een werktuigenloods gebouwd worden.

I.4 OPBOUW VAN HET RAPPORT

De opbouw van dit rapport is als volgt. In het nu volgende, tweede hoofdstuk, wordt ingegaan op de resultaten van het vooronderzoek. Hoofdstuk 3 en 4 zijn gewijd aan de doelstellingen, respectievelijk de strategie van het onderzoek. In hoofdstuk 5 wordt de fysische geografie behandeld, in hoofdstuk 6 de aangetroffen sporen. Vervolgens worden in hoofdstuk 7 de vondsten besproken. De voorgaande hoofdstukken worden samengevat in hoofdstuk 8. In hoofdstuk 9 worden de onderzoeksvragen beantwoord. Met hoofdstuk 10 wordt het onderzoek afgesloten, hierin worden de aangetroffen resten gewaardeerd en wordt er een advies gegeven aan het bevoegd gezag.

In 2010 is er een bureauonderzoek uitgevoerd door het SRE. Op basis van de ligging en vondsten en waarnemingen uit de omgeving is een gespecificeerde verwachting voor het plangebied opgesteld.¹ De verwachting van vindplaatsen uit het Palaeolithicum, Mesolithicum, Neolithicum, de Vroege en Midden Bronstijd zijn middelhoog. De verwachting van vindplaatsen uit de Late Bronstijd, Vroege en Midden IJzertijd zijn laag tot middelhoog. Voor vindplaatsen uit de Late IJzertijd en Romeinse tijd geldt een middelhoge verwachting. Voor vindplaatsen uit de Vroege Middeleeuwen is een lage verwachting uitgesproken. De verwachting van vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is middelhoog tot hoog.

Uit de directe omgeving zijn de volgende vondsten en waarnemingen bekend:

- In 1966 schonk G. Fonteyn een grote verzameling aardewerk uit de Romeinse tijd aan het Centraal Noord-Brabants Museum te 's-Hertogenbosch.² Het aardewerk was enkele jaren daarvoor op 260 m ten noordoosten van het onderzoeksgebied gevonden (Archis waarnemingsnummer 30948).
- In 1970 is op 295 m ten zuidoosten bij het graven van een ritkuil in de achtertuin van Sjef Das aardewerk uit de IJzertijd aangetroffen (Archis waarnemingsnummer 28177).³ Niet ver daarvandaan, op 250 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, werd in 1983 bij het graven van een maskuil op een perceel van Hendrik Klaassen meer ijzertijdaardewerk aangetroffen (Archis waarnemingsnummer 28176).
- De ROB heeft in 1983 een proefsleuf en werkput aangelegd in de dorpskern van Knegsel, ca. 360 m ten zuiden van het onderzoeksgebied (Archis waarnemingsnummer 29939). Hierbij zijn crematieresten uit de IJzertijd en verschillende verkavelingen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aangetroffen.
- In 1988 zijn 385 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied een neolithische spits en enkele afslagen van geslepen bijlen gevonden (Archis waarnemingsnummer 46225).
- Tussen 1986 en 1991 heeft een werkgroep van heemkundevereniging De Hooge Dorpen de wallen geïnventariseerd die rondom Knegsel liggen.⁴ Om de opbouw van de wallen te kunnen bestuderen zijn de wallen in 1989 op drie plaatsen doorgraven. Het zijn waarschijnlijk deze doorgravingen die in Archis opgenomen zijn onder onderzoeksnummers 920 en 921. Volgens Archis ligt de doorgraving met onderzoeksnummer 921 ca. 275 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. De locatie zal in werkelijkheid noordelijker liggen.⁵
- Bij het graven van een graf op het kerkhof dat ca. 220 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied ligt is een fragment van een doopvont aangetroffen. Het bestaat uit een gebeeldhouwd mensenhoofd. De achterkant is geheel vlak, dit wijst op secundair gebruik als ornament (Archis waarnemingsnummer 200028).
- In 2009 heeft het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) een bureauonderzoek uitgevoerd voor terreinen binnen de dorpskernen van Knegsel, Duizel en Wintelre.⁶ Binnen de dorpskern van Knegsel zijn zeven terreinen onderzocht (Archis onderzoeksmeldingen 34059-34062 en 34065-34067).

---

¹ Bosman 2010a, 10-11.

² Beex 1966, 55.

³ Een ritkuil is een kuil om mest en ander organisch materiaal in te composteren. Schriftelijke mededeling S.H. Vautier, opgegroeid in Geldrop.

⁴ Theunissen/Theunissen 2012, 251.

⁵ Theunissen/Theunissen 2012, figuur 15.11.

⁶ Wagemans/Berkvens 2009.

- Op 20 december 2011 heeft VUHbs op ca. 210 m ten zuiden van het onderzoeksgebied de bouwwerkzaamheden op het voormalige Rabobankterrein begeleid (Archis onderzoeksmelding 49855). Hierbij zijn een waterkuil en enkele greppels aangetroffen die in de 14de eeuw dateren.⁷ Waarschijnlijk is het een perifere zone van het gehucht Groen dat later zou uitgroeien tot het huidige Knegsel.
- Een booronderzoek door BAAC op 29-6-2012 (Archis onderzoeksmelding 52647). Dit onderzoek is op ca. 270 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied uitgevoerd. Het bodemprofiel is deels verstoord en er is geen vervolgonderzoek geadviseerd.
- Een proefsleuvenonderzoek door VUHbs Archeologie op 13 februari 2013 (Archis onderzoeksmelding 55436). Dit onderzoek is op ca. 350 m ten zuiden van het onderzoeksgebied uitgevoerd. Hier zijn voornamelijk perceelsgreppels gevonden.⁸

Daarnaast zijn twee monumenten belangrijk bij de behandeling van de geschiedenis van Knegsel. Het betreft monumentnummers 3056 en 16828. Het eerstgenoemde monument is de voormalige dorpskern van Knegsel en ligt ca. 500 m ten zuidwesten van het huidige dorp. Het is na de verwoesting aan het begin van de negenjarige oorlog (1688-1697) verlaten. Er zijn resten van de middeleeuwse parochiekerk en een cultuurlaag in de bodem aanwezig.

Het tweede monument is de dorpskern van het huidige Knegsel. Hier lag al voor 1688 het gehucht Groen. Na de verwoesting van het voormalige Knegsel werd hier een schuurkerk gebouwd, daarna is het uitgroeid tot het huidige Knegsel.

---

⁷ Van Kampen 2013, 15.

⁸ Van den Brink 2013, 21.

3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het plangebied kent op basis van de bureauonderzoeken een middelhoge archeologische verwachting. De vraag of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn kon op basis van de vooronderzoeken echter niet beantwoord worden. Het primaire doel van dit IVO is het aanvullen en toetsen van het in het Programma van Eisen uitgewerkte verwachtingsmodel en het vaststellen van de aard, het karakter, de omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische vindplaatsen. Daarnaast dient het onderzoek een antwoord te geven op de volgende vraagstellingen:⁹

Met vindplaats wordt in algemene zin bedoeld een locatie waar sporen of vondsten aangetroffen zijn. Onder site wordt hier verstaan een concentratie van structuren, sporen en vondsten die in tijd, ruimte en complextype direct samenhangen. Sites kunnen zich op verschillende niveaus manifesteren (bijvoorbeeld nederzetting, erf, individueel gebouw). Op het laatste niveau kan beter van structuren of fenomenen gesproken worden

1. Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?
2. Is het mogelijk op grond van de aan/afwezigheid van de archeologische resten meer te zeggen over de historische ontwikkeling van Kneegsel ?
3. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?
4. Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?
5. Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?
6. Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?
7. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
  - a. de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
  - b. de geologische en/of bodemkundige eenheid
  - c. de omvang (inclusief verticale dimensies)
  - d. aard /complextype/functie
  - e. de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
  - f. de vondst- en spoordichtheid
  - g. de stratigrafie
  - h. de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie
8. In hoeverre zijn binnen de site(s) op grond van de verspreiding van vondsten en/of grondsporen voormalige activiteitengebieden te onderscheiden en hoe moeten die geduid worden? Zie tevens vraag 7 voor de deelaspecten die daarbij aan de orde moeten komen?
9. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, etc? Ook in dit geval gelden de zojuist onder punt 7 gestelde vragen.
10. Kunnen verscheidene bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?
11. Wanneer en waarom zijn de sites en het gebied in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?
12. Zijn de onderkant van het plaggendek ontginningssporen, zoals spitsporen of esgreppels, aanwezig?

---

⁹ Bosman 2010b, 7-8.

13. *Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?*
14. *Wat is de ouderdom en fasering van het plaggendek?*

4 ONDERZOEKSSTRATEGIE

4.1 DE LIGGING VAN DE PROEFSLEUVEN

Voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek is door het SRE een puttenplan opgesteld.¹⁰ Het bestaat uit twaalf proefsleuven met een lengte van 25 m en één proefsleuf met een lengte van 75 m. Alle proefsleuven zijn 4 m breed. Ze liggen noordwest-zuidoost georiënteerd, haaks op het dal waarin de Poelenloop stroomt.

De proefsleuf van 75 m lengte is bedoeld om de stratigrafie van het onderzoeksgebied in kaart te brengen.¹¹ Hiertoe zijn vijf profielkolommen langs de oostelijke putwand gedocumenteerd. De ligging van de proefsleuven met de werkputnummers staan afgebeeld in fig. 4.1.

Fig. 4.1. Knegsel-Poelenloop. De ligging van de proefsleuven. Schaal 1:1.250.

¹⁰ Bosman 2010b, bijlage 2.

¹¹ Bosman 2010b, 9.

4.2 METHODE

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van KNA versie 3,2, protocol inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven.¹² De proefsleuven zijn uitgegraven door een graafmachine met een gladde bak. De werkputten zijn laagsgewijs verdiept waarbij op het oog en met een professionele metaaldetector vondsten zijn verzameld.¹³ Het vlak is door een senior KNA-archeoloog aangelegd, dezelfde persoon was verantwoordelijk voor het inklassen van de sporen. Over het centrum van de proefsleuf is met intervallen van 5 m de hoogte van het aangelegde vlak ingemeten ten opzichte van het NAP. Daarnaast is de hoogte van het maaiveld ten opzichte van het NAP aan één zijde van elke proefsleuf gedocumenteerd.

De vlakken zijn digitaal ingemeten met een GPS-apparaat.¹⁴ Aangetroffen sporen zijn, voor zover mogelijk, gecoupeerd én afgewerkt, uitgezonderd sporen waarvan het direct duidelijk was dat zij uit de 20ste eeuw na Chr. stammen. De kleur, textuur, mediaan en insluitsels van de sporen en profielen zijn beschreven volgens de KNA-Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB) versie 5.2.¹⁵

---

¹² CCvD 2010, 9-14.

¹³ Er is gebruik gemaakt van een Tesoro Lobo.

¹⁴ Er is gebruik gemaakt van een Sokkia GRX-1.

¹⁵ Bosch 2008.

5 FYSISCH GEOGRAFIE

5.1 GEOLOGISCH KADER

Knegsel ligt aan de rand van het Kempen Blok, net ten zuiden van de Feldbissbreuk (fig. 5.1). Ten noordoosten ligt de Roerdalslenk, een gebied begrensd door de Feldbissbreuk en de Peelhorstbreuk, dat door tektonische activiteit vanaf het Kwartair gedaald is. Gedurende het Vroeg Pleistoceen en het begin van het Midden Pleistoceen werd de Roerdalslenk door sedimentatie van de Rijn en de Maas steeds aangevuld met overwegend grove zanden en grinden (formaties van Sterksel en Beegden).¹⁶ Het hoogteverschil tussen het Kempen Blok en de Roerdalslenk was in deze perioden minimaal en de grove, grindige afzettingen werden dan ook buiten de Roerdalslenk over het gehele Zuidnederlandse dekzandgebied afgezet.

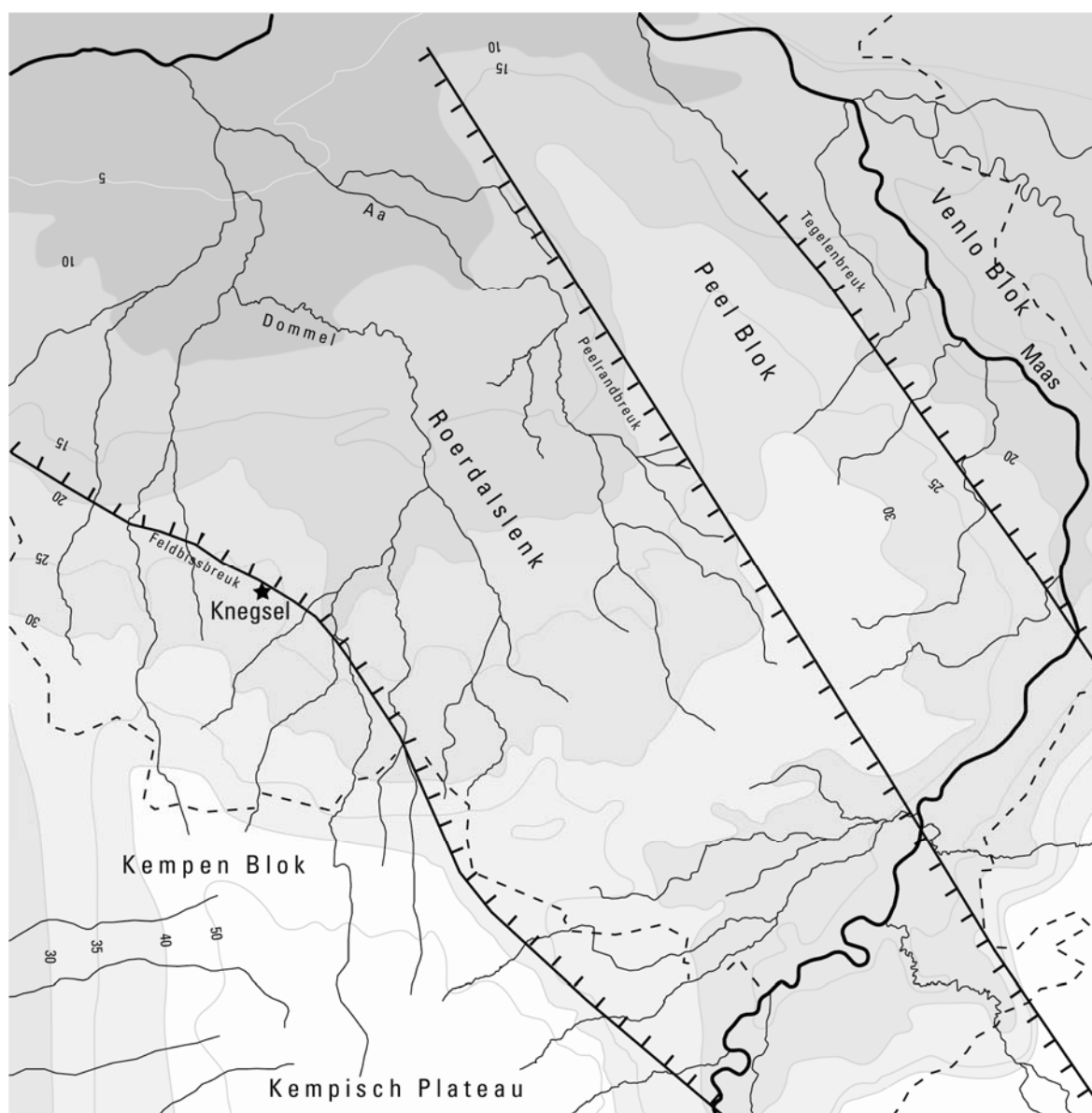

Fig 5.1. Knegsel-Poelenloop. Vereenvoudigde hoogtelijnenkaart van Oost-Brabant met de belangrijkste breuken en de ligging van Knegsel (naar Hiddink 2009, fig.3.1). Schaal 1:500.000.

¹⁶ Berendsen 2008; De Mulder *et al.* 2003.

Door de tektonische opheffing en kanteling van het Peel Blok werden de grote rivieren echter gedwongen hun loop naar het oosten te verplaatsen en kwam een einde aan de fluviaale sedimentatie binnen de slenk. De bodemdaling binnen de Roerdalslenk ging echter onverminderd door en het kwam lager te liggen dan het Kempen Blok.

In de daaropvolgende perioden werden de aanwezige sedimenten omgezet tot de situatie zoals wij haar nu kennen. Het landijs heeft tijdens de laatste drie ijstijden (het Elsterien, Saalien en Weichselien) het zuiden van ons land niet bereikt en heeft daarmee geen directe invloed kunnen uitoefenen op de geologie. De koude en droge omstandigheden die onder invloed van de ijstongen heersten over het gebied ten zuiden daarvan maakten dat wind en (smelt)water vrij spel hadden, de kleinere en lichtere fractie binnen de bestaande afzettingen werd verplaatst en opnieuw afgezet in de vorm van dekzand. Deze worden gerekend tot de formatie van Boxtel.

De afzettingen binnen de Formatie van Boxtel zijn divers van aard. Het is een complexe afwisseling van voornamelijk zand- en leemlagen waartussen ook veen kan voorkomen. Het zijn lokale of regionale sedimenten die tijdens de glacials door wind en/of (smelt)water opnieuw afgezet zijn. Gedurende de lange aanloop naar de koudste periode van het Weichselien was regen en smeltwater verantwoordelijk voor het grootste deel van de hersedimentatie. De ondergrond was in deze periode permanent bevroren. Wanneer in de zomer het bovenste deel van deze permafrost ontdooide zocht het water een weg naar de lager gelegen gebieden waarbij binnen een systeem van verwilderde geulen en beken veel sediment meegevoerd werd. De bevroren ondergrond verhinderde echter dat zij zich diep konden insnijden. De in deze periode gevormde dalen zijn dan ook ondiep en relatief breed.

De dorpskern van Knegsel ligt in een dalvormige laagte, Het onderzoeksgebied ligt ten noordoosten van de dorpskern in dezelfde laagte (figuur 5.2).

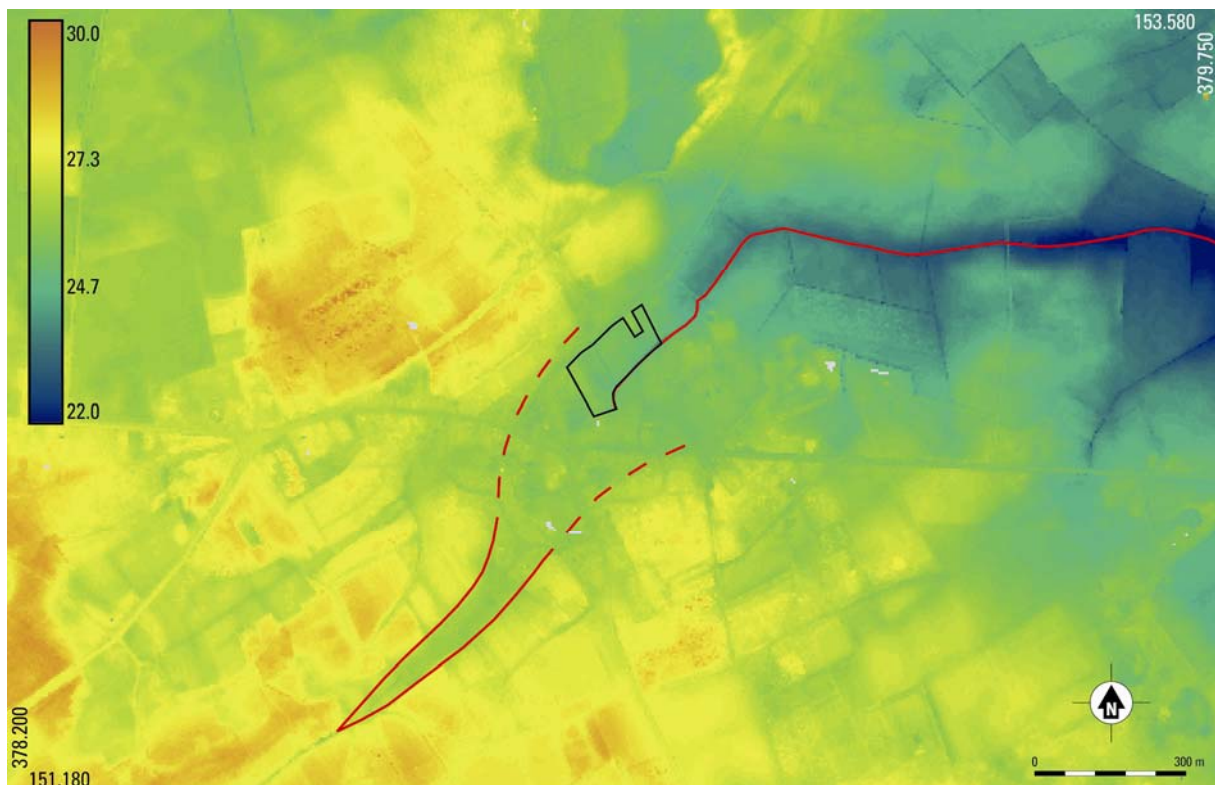

Fig. 5.2. Knegsel Poelenloop. Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl) met daarop in zwart het onderzoeksgebied en in rood de dalvormige laagte en de huidige loop van de Poelenloop. Schaal 1:15.000

In het Laat-Weichselien, het laatste deel van de laatste ijstijd, was het kouder en droger. De invloed van de wind nam toe en ontstonden de kenmerkende dekzandruggen die een groot deel van Noord-Brabant bedekken. De hoogteverschillen tussen het Kempen Blok en de Roerdalslenk maakten dat het sediment voornamelijk naar de Roerdalslenk verplaatst werd. De dekzandafzettingen op het Kempen Blok zijn dan ook minder dik dan binnen de Roerdalslenk.

Tegen het einde van het Weichselien wordt het warmer en maakte de toendra-achtige vegetatie geleidelijk plaats voor de zich regenererende bossen. De begroeiing houdt de bodem beter vast en er komt een einde aan de hersedimentatie. Gedurende het Holoceen kan hersedimentatie lokaal nog wel door menselijk ingrijpen voorkomen. Daarnaast zal binnen het droogdal bij hoge regenval nog sprake geweest zijn van verplaatsing van sediment door afspoeling van regenwater.

5.2 HISTORISCHE ONTWIKKELING

De oudst bekende vermelding van Kneysel dateert uit 1281.¹⁷ In een oorkonde waarin leengoederen in eigendom worden gesteld komt de zinsnede *in investitos de Alst et de Cneczele* voor.¹⁸ Dit wil zeggen dat de kerk van Kneysel een eigen, niet-residerend pastoor (*investitus*) had, het betekent echter niet noodzakelijkerwijs dat de kerk niet afhankelijk van een moederkerk was.¹⁹ De Kneyselse kerk behoorde als *quarta capella* (kwartkerk) tot het laagste niveau binnen de kerken.²⁰

In 1688 wordt het dorp verwoest door Franse troepen. Om de vernielde kerk te vervangen wordt in één van de gehuchten rondom het dorp een schuurkerk gebouwd. Dit gehucht zou daarna uitgroeien tot het huidige Kneysel en de naam van het dorp overnemen. Hoewel deze groei gepaard zal zijn gegaan met extra ontginningen was een deel van het gebied al voor 1250 in gebruik. Het terrein van het oude dorp staat bekend als archeologisch monument nummer 3056 en ligt ca. 530 m ten zuidwesten van het huidige Kneysel.

Op de kadastrale kaart uit ca. 1830 is te zien dat het onderzoeksgebied niet bebouwd is (figuur 5.3).²¹ In de bijbehorende Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel staat het landgebruik van alle percelen binnen het onderzoeksgebied omschreven als weiland. De percelen en hun eigenaren staan weergegeven in tabel 5.1.

nummer	eigenaar
292	Arnoldus Kooymans
293	Martinus Nollen
294	Jan Heeren
295	Jan Heeren
296	Willem van den Broek
297	Martinus Nollen
299	de weduwe van Arnoldus Panken

Tabel 5.1. Kneysel Poelenloop. De eigenaren van de percelen binnen het onderzoeksgebied in ca. 1830.

¹⁷ Bosman 2010a, 6.

¹⁸ Camps 1979, 470, nummer 374.

¹⁹ Theuws 1989, 104.

²⁰ Theuws 1989, figuur 1.

²¹ Op het verzamelpplan van de kadastrale kaarten van de gemeente Vessem wordt vermeld dat hij opgemaakt is in 1830. De minuutplannen zijn dus in of voor dat jaar vervaardigd.

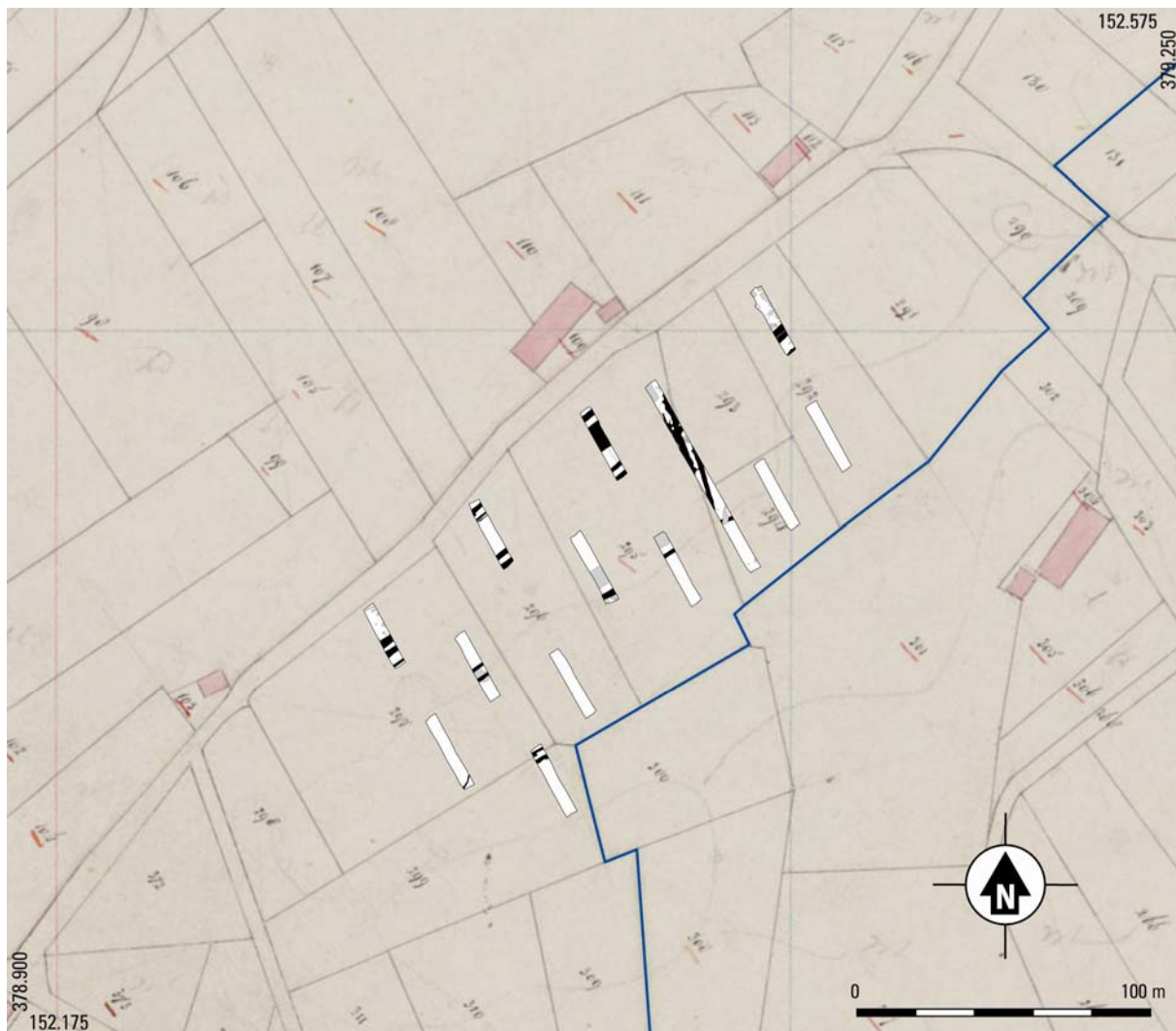

Fig. 5.3. Knegsel-Poelenloop. De werkputten geprojecteerd op de kadastrale kaart uit ca. 1830 (www.watwaswaar.nl). De aangetroffen greppels zijn in zwart weergegeven, de verstoringen in grijs en de Poelenloop in blauw. Schaal 1:2.500.

Percelen 292 en 293 behoorden tot de derde klasse grond, de overige percelen tot de tweede klasse. De klasse waarin de grond viel werd mede bepaald door de dikte van het humeuze bovendeck te meten.²² Gronden van de eerste klasse hadden veelal het dikste dek groeiaarde. De gronden binnen de gemeente Vessem, waaronder Knegsel op dat moment viel, hadden een dek van tussen 15 en 30 cm.²³ De percelen binnen het onderzoeksgebied zullen dus een akkerdek van tussen 20 en 30 cm gehad hebben.

Dezelfde percelen zijn terug te vinden op de veldminuut van de Topografische Militaire Kaart uit 1840 (figuur 5.4). De veldminuut is gebaseerd op de kadastrale kaart en werd door een verkenner te paard ingevuld naar waarnemingen ter plaatse. Bij het opzetten van de percelen moet iets mis zijn gegaan, de vorm van de percelen is sterk vervormd. Naderhand werden vanuit de veldminuten de nettekeningen van de Topografische Militaire kaart vervaardigd.

²² Vera 2011, 115.

²³ Vera 2011, tabel 1.

Fig. 5.4. Knegsel-Poelenloop. Het onderzoeksgebied op de veldminuut uit 1840 (www.watwaswaar.nl). De uitsnede is ongeveer hetzelfde als die in figuur 5.3.

Op de veldminuut, en de nettekening, is de Poelenloop niet weergegeven. Het ontbreken van de Poelenloop heeft tot het vermoeden geleid dat deze waterloop na 1850 gegraven zou zijn.²⁴ In dat geval had zij echter niet kunnen bestaan in ca. 1830. Het niet weergeven van de Poelenloop zal eerder aan de schaal te wijten zijn.

Een element dat niet aangegeven werd op de kadastrale kaart uit ca. 1830 maar wel op de veldminuut zijn de houtwallen die tussen de verschillende percelen liggen. Een haag of wal werd op de kadastrale kaart pas als een apart perceel aangegeven als deze breder was dan 6 m.²⁵ Houtwallen waren van belang binnen de lokale economie. Niet alleen werden ze aangelegd tegen de wind, zij leverden hout en langs de wegen vergemakkelijkten zij het drijven van vee.²⁶ Het is dan ook niet waarschijnlijk dat de houtwallen na 1830 aangelegd zijn. Hieruit volgt dat zij in dat geval niet breder waren dan 6 m.

De Topografische Militaire Kaart uit 1901 is duidelijker, al is er nog enigszins sprake van vervorming (figuur 5.5). Op deze kaart is de Poelenloop weer aangegeven. Nu loopt hij ten zuiden van het onderzoeksgebied echter westelijker dan voorheen. Een tweede verschil is dat het meest westelijke perceel in gebruik is genomen als akker.

Uit de topografische kaarten die daarna verschijnen zet deze ontwikkeling zich voort. Steeds meer percelen binnen het onderzoeksgebied worden in gebruik genomen als akker. Tussen 1963 en 1972 worden er in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied een woonhuis met schuur gebouwd.

---

²⁴ Bosman 2010a, 6.

²⁵ Leenders 2012, 125.

²⁶ Burny 1999, 75, geciteerd in Leenders 2012, 124.

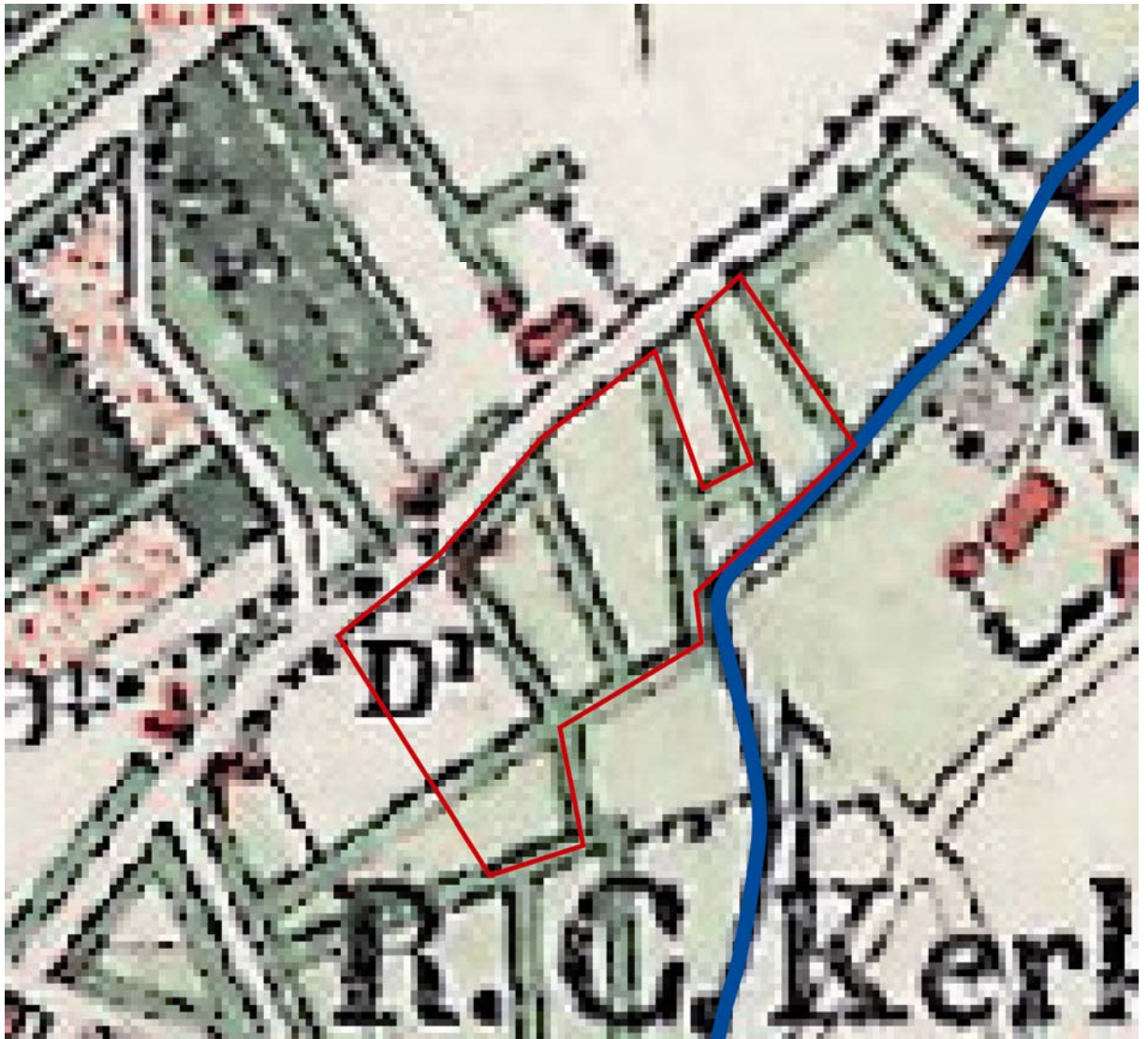

Fig. 5.5. Knegsel-Poelenloop. Het onderzoeksgebied op de Topografische Militaire Kaart uit 1901 (www.watwaswaar.nl). De Poelenloop is in blauw weergegeven. De uitsnede is ongeveer hetzelfde als die in figuren 5.3 en 5.4.

In 1983 is nog maar één perceel als weiland in gebruik. Daarna worden de akkers weer omgezet in weiland, dat was de situatie ten tijde van het veldwerk.

5.3 RESULTATEN

In figuur 5.2 was al te zien dat het onderzoeksgebied op een overgangsg gebied van een dalvormige laagte naar een glooiing van beekdalzijde ligt. Dit komt ook duidelijk naar voren in de vlakhoogtes (figuur 5.6). Met name in het oostelijke deel liggen de diepste delen beduidend lager. Het vlak van werkputten 11 en 12 ligt echter weer hoger, of dit een lokaal fenomeen is of de algemene vorm van het dal is niet bekend. Het vlak dat is aangelegd bij de begeleiding van de sloop van de Rabobank, ca. 210 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied lag rond 24.50 m +NAP.²⁷ De diepste vlakken van een proefsleuvenonderzoek in het dorps hart van Knegsel, ca. 350 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, lagen echter op 24.00 m +NAP.²⁸

²⁷ Van Kampen 2013, 9.

²⁸ Van den Brink 2013, 14.

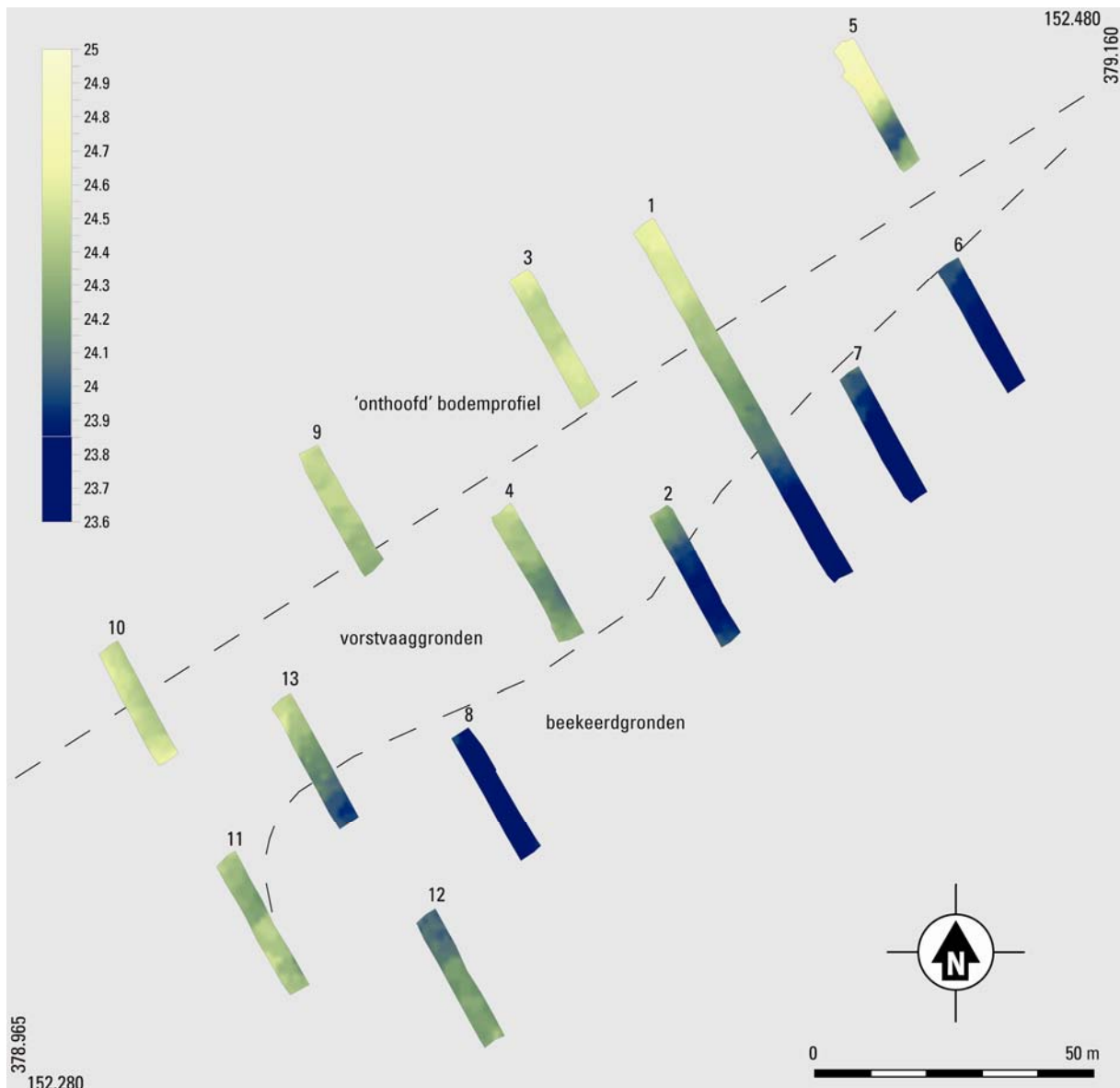

Fig. 5.6. Knegsel-Poelenloop. De vlakhoogtes gemeten ten opzichte van het NAP. De ligging van de verschillende bodemtypen is met stippellijnen aangegeven. Schaal 1:1.250.

Het pleistocene landschap wordt in grote delen van Noord-Brabant afgedekt door een opgebracht plaggendek. Gronden met een plaggendek van meer dan 50 cm dik worden tot de hoge enkeerdgronden gerekend. Onder het plaggendek kunnen delen van de oorspronkelijke bodemopbouw bewaard zijn gebleven. Rondom het onderzoeksgebied komen voornamelijk hoge zwarte enkeerdgronden voor. Deze liggen binnen een omgeving waarin voornamelijk Vorstvaaggronden, vernoemd naar de Limburgse plaats Grubbenvorst, voorkomen.

Vorstvaaggronden kennen een 'vage' A-horizont waaronder het moedermateriaal door inspoeling licht verbruind is. Deze inspoelingslaag is op te vatten als een zwak ontwikkelde B-horizont. Bij het ontbreken van een ontwikkelde B-horizont vallen de vorstvaaggronden onder de vaaggronden en niet onder de podzolgronden.

Tot slot vallen er op de laagste delen beekerdgronden te verwachten. Dit soort gronden bestaan uit een dunne, humeuze A-horizont die direct op de C-horizont ligt. Zij ontstaan in gebieden met een hoge grondwaterstand. Het effect van deze grondwaterstand is dat het organisch materiaal

slecht afgebroken wordt, hierdoor ontstaat op natuurlijke wijze een eerdlaag. De natte omstandigheden zorgen er daarnaast voor dat er geen uitspoeling plaatsvindt.

Op de hogere delen van het onderzoeksgebied zijn geen restanten van de oorspronkelijke bodem waargenomen (figuur 5.6). Door latere agrarische activiteiten zijn zij omgezet en opgenomen in het plaggendek. Waarschijnlijk waren hier vorstvaaggronden aanwezig, dat is het bodemtype dat op de middelhoge delen is waargenomen. In de laagste gedeeltes is sprake van een beekerdgrond. Dit verloop is goed zichtbaar in de profielen van werkput 1 (bijlage 6).

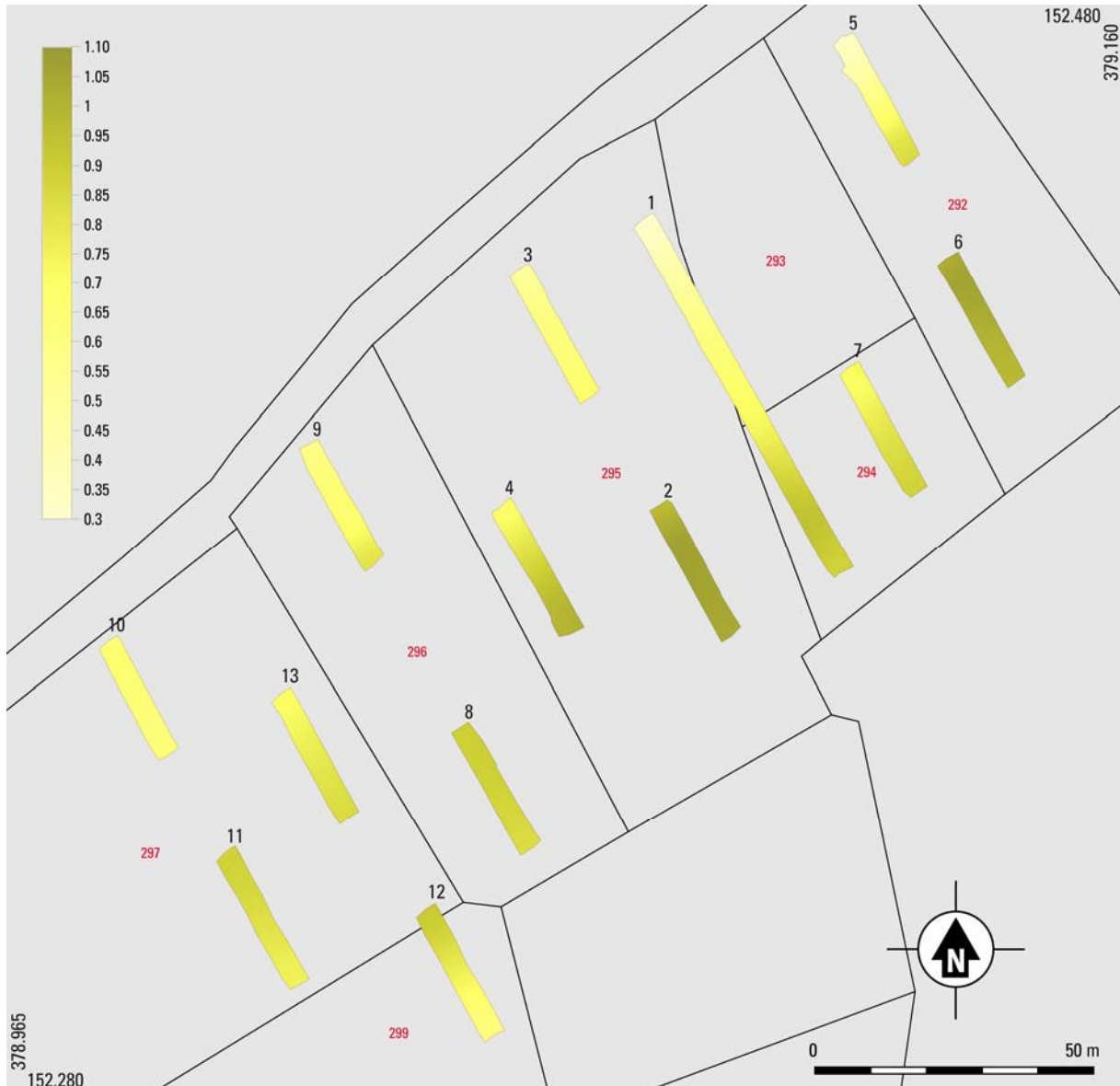

Fig. 5.7. Knegsel-Poelenloop. De dikte van het plaggendek geprojecteerd op de perceelsgrenzen uit ca. 1830. Schaal 1:1.250

De dikte van het aangetroffen plaggendek is weergegeven in figuur 5.7. Op de delen die oorspronkelijk het laagst lagen zijn de dikste plaggendekken opgebracht. Het wisselt echter per perceel, op percelen 294 en 296 is minder plaggendek opgebracht in vergelijking met percelen 292 en 295. Aangezien de plaggendekken in het gehele onderzoeksgebied dikker zijn dan 30 cm zullen zij na ca. 1830 ontstaan zijn.

6 SPOREN

6.1 ALGEMEEN

In totaal zijn er 101 sporen aangetroffen, deze staan per spoordefinitie beschreven in tabel 6.1. De ligging van de sporen is terug te vinden in bijlagen 1 tot en met 5. De spoorbeschrijvingen zijn terug te vinden in bijlage 8. In de volgende paragrafen worden de sporen per categorie beschreven.

definitie	aantal
greppel	30
karrensporen	4
kuil	6
landbouw	7
natuurlijke verstoring	26
paalkuil	5
recente verstoring	23

Tabel 6.1. Knegsel-Poelenloop. Aantallen sporen per spoordefinitie.

6.2 GREPPELS

Het merendeel van de greppels is zuidwest-noordoost georiënteerd. Enkel in werkputten 1 en 11 zijn greppels aangetroffen met een afwijkende oriëntatie. De noord-zuid georiënteerde greppels in werkput 1 hangen samen met de perceelsgrens (zie figuur 5.3). De overige greppels, op die in werkput 12 na, liggen niet ter hoogte van een perceelsgrens.

De meeste greppels komen gepaard voor en zijn over grote delen van het onderzoeksgebied te volgen. De greppels zijn tot maximaal 80 cm diep (zie bijlage 6). In alle gevallen worden zij afgedekt door het plaggendek.

6.3 KARRENSPOREN

In werkput 1 zijn op een viertal plaatsen karrensporen waargenomen. Zij hebben dezelfde oriëntatie als de perceelsgreppels. Zij oversnijden de perceelsgreppels en zijn dus jonger. Na het dempen van de greppels heeft hier een pad gelopen, waarschijnlijk diende het pad om het zuidelijker gelegen perceel te bereiken (zie figuur 5.3).

6.4 KUILEN

Er zijn in totaal zes sporen geïdentificeerd als kuil. In het noorden van werkput 1 is een grote kuil met onbekende diepte aangetroffen die oversneden wordt door de noord-zuid georiënteerde greppels. Mogelijk gaat het om een waterkuil. In het zuiden van werkput 1 is een tweede, kleinere kuil aangetroffen.

Twee kuilen liggen in werkput 5. Kuil S5.4 is gecoupeerd, de kuil heeft een vlakke bodem en is tot 38 cm onder vlakniveau ingegraven. Bij beide kuilen is in het sporenformulier in het veld opgemerkt dat de kuilen waarschijnlijk vrij recent zijn.

De laatste twee kuilen zijn in werkputten 12 en 13 aangetroffen. In werkput 12 ligt de kuil tussen twee greppels in. Waarschijnlijk gaat het om een boomplantkuil van de houtwal die tussen de greppels heeft gelegen. De kuil in werkput 13 is enkel in het profiel waargenomen.

6.5 LANDBOUW

In werkputten 1, 4 en 10 zijn sporen van landbouw aangetroffen. Hieronder worden fenomenen als spitsporen en ploegkrassen verstaan.

6.6 NATUURLIJKE VERSTORINGEN

Natuurlijke verstoringen zijn plekken waar door wortelwerking of andere natuurlijke processen de oorspronkelijke bodem en de daarin aanwezige sporen verstoord zijn. Zij komen verspreid over het gehele terrein voor.

6.7 PAALKUILEN

In totaal zijn vijf paalkuilen aangetroffen. Vier daarvan liggen in werkput 1, mogelijk vormden zij onderdeel van een afrastering langs de perceelsgrens. De vijfde paalkuil ligt solitair in werkput 10.

6.8 RECENTE VERSTORINGEN

Onder recente verstoringen worden sporen verstaan waarvan in het veld al direct duidelijk is dat zij van na ca. 1850 dateren. De meeste liggen in werkputten 1 en 5, rondom het perceel waar tussen 1963 en 1972 een woonhuis en een schuur zijn gebouwd. De verstoringen hangen waarschijnlijk samen met de bewoning op dit perceel.

Tussen werkputten 2 en 4 ligt een grote verstoring. Op deze plek is een leiding ingegraven.

In het noorden van werkput 10 liggen een aantal recente verstoringen. Zij liggen temidden van de sporen van landbouw. Waarschijnlijk moeten zij als één geheel beschouwd worden en als sporen van landbouw worden geïnterpreteerd.

Bij het onderzoek is slechts één vondst verzameld. Het betreft het restant van een zwaar beschadigde schrabber uit Haspengouws vuursteen. Het artefact is aangetroffen in het plaggendek in profiel P2 van werkput 9 (zie bijlage 6).

De schrabber meet 23 bij 20 mm. Zowel de ventrale als dorsale zijde zijn beschadigd, de maximaal bewaard gebleven dikte is 10 mm. Langs het gedeelte van het boord dat bewaard is gebleven, is fijne retouche te zien. In het midden zat een ingesloten bel *cortex*, het is langs deze verzwakking dat de schrabber aan de dorsale zijde beschadigd is.

Op typologische basis valt uit de sluiten dat de schrabber in het Mesolithicum gedateerd moet worden. Het artefact kan niet nader gedateerd worden dan in het Neolithicum of de Bronstijd.

Het onderzoeksgebied ligt in een droogdal dat in het Midden-Weichselien ontstaan is. Door dit droogdal stroomt tegenwoordig de Poelenloop. Stroomopwaarts is vast komen te staan dat de Poelenloop daar niet door de diepste delen van het dal heeft gestroomd.²⁹ Als de waterloop op natuurlijke wijze ontstaan was dan was dit wel het geval geweest.

Binnen het plangebied lijkt de loop van de Poelenloop zoals die in ca. 1830 opgetekend is deels langs hogere delen te lopen. Pas bij de situatie van 1901 stroomt de Poelenloop door de diepere delen. Waarschijnlijk is dit deel van de Poelenloop eveneens door de mens aangelegd. Het gedeelte dat natuurlijk is ontstaan zal verder stroomafwaarts liggen waar het ook wel de Rijt wordt genoemd.

Binnen het onderzoeksgebied zijn een aantal zuidoost-noordwest georiënteerde greppels aangetroffen. Deze greppels komen steeds in paren voor en volgen, met uitzondering van die in werkput 12, de verkaveling zoals die in ca. 1830 is opgetekend niet. Deze greppels worden geïnterpreteerd als de restanten van houtwallen. Met de uitgegraven grond werd tussen de greppels een wal opgericht die daarna beplant werd met bomen of struiken. Naast de productie van hout werden dergelijke wallen om verschillende redenen aangelegd. Rondom het landbouwareaal van Knegsel is bijvoorbeeld een lange wal aangelegd om de grens met de gemene gronde te markeren.³⁰ Wallen binnen het landbouwareaal waren bedoeld om de bouwlanden en graslanden tegen vraat door vee of wild te beschermen.³¹ Een andere functie was het beschermen tegen de wind. In gesprekken met oude bewoners van de Limburgse Kempen kwam naar voren dat het gras op omwalde beemden hoger was dan op beemden zonder omwalling.³² Als verklaring werd gegeven dat de temperatuur hoger is op omwalde arealen.

De relatief lage ligging van het onderzoeksgebied en het landgebruik in ca. 1830 doet vermoeden dat de wallen grasland hebben omringd. Dit maakt het lastig om de houtwallen bij gebrek aan vondstmateriaal te kunnen dateren. Bekend is dat wallen in het zuiden al vroeg in laagland verschijnen.³³ Archeologische gegevens over dergelijke wallen zijn echter niet beschikbaar, er kan dan ook geen vergelijking gemaakt worden met deze wallen.

De geschiedenis van Knegsel vormt echter wel een aanknopingspunt om deze wallen te dateren. Duidelijk is dat zij tot een landindeling behoren die ouder is dan die uit ca. 1830. Het huidige Knegsel is, na de verwoesting van het oorspronkelijke Knegsel in 1688, ontstaan uit het gehucht Groen. Hier werd ter vervanging van de verwoeste kerk een schuurkerk gebouwd. Gezien de sporen uit de 14de eeuw die zijn aangetroffen bij de begeleiding van de sloop van de Rabobank lag dit gehucht meer naar het oosten op de plek van de dorpskern van het huidige Knegsel.³⁴ De terreinen binnen het onderzoeksgebied zijn waarschijnlijk pas bij de uitbreiding van na 1688 in gebruik genomen.

Dat de indeling van het landschap niet statisch was bewijst de situatie zoals wij haar kennen vanaf ca. 1830. Van deze percelering is enkel een paar greppels in werkput 1 waargenomen. De grenzen lopen echter in dezelfde richting als de werkputten, de kans om meer van deze indeling aan te treffen was dan ook erg klein.

---

²⁹ Van den Brink 2013, 21.

³⁰ Theunissen/Theunissen 2012, 253.

³¹ Renes 2012, 24.

³² Burny 1999, 74, geciteerd in Leenders 2012, 124.

³³ Groenewoudt/Verspay 2012, 49.

³⁴ Van Kampen 2013, 13.

Met vindplaats wordt in algemene zin bedoeld een locatie waar sporen of vondsten aangetroffen zijn. Onder site wordt hier verstaan een concentratie van structuren, sporen en vondsten die in tijd, ruimte en complextype direct samenhangen. Sites kunnen zich op verschillende niveaus manifesteren (bijvoorbeeld nederzetting, erf, individueel gebouw). Op het laatste niveau kan beter van structuren of fenomenen gesproken worden

1. *Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?*

Er zijn resten van twee indelingen van het landschap aanwezig. De oudste dateert waarschijnlijk van na 1688. De jongste is in ieder geval in ca. 1830 in gebruik.

2. *Is het mogelijk op grond van de aan/afwezigheid van de archeologische resten meer te zeggen over de historische ontwikkeling van Kneegsel ?*

Het bestaan van een oudere landschappelijke indeling dan die uit historische bronnen bekend was, is een nieuw gegeven.

3. *Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Er is slechts één vondst gedaan, een schrabber die is aangetroffen in het plaggendek. Uit historische bronnen is ter plaatse geen bewoning bekend. Het oudst bekende gebruik is dat als weiland. Mogelijk is dit extensieve gebruik een verklaring voor de afwezigheid van vondstmateriaal.

Opvallend is dat er in het plaggendek niet meer vondstmateriaal is aangetroffen. Blijkbaar is er voor het bemesten van de akkers geen gebruik gemaakt van stadsafval. Mogelijk hangt dit samen met de relatief late datering van de vorming van het plaggendek in de 19de of 20ste eeuw.

4. *Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?*

De aanwezige archeologische resten zijn over het algemeen goed bewaard gebleven.

5. *Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?*

De twee systemen van landschappelijke indeling kunnen als site opgevat worden. In ruimtelijke zin zijn zij niet te begrenzen en beslaan het gehele onderzoeksgebied.

6. *Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?*

In ruimtelijke zin zijn de sites niet te begrenzen en beslaan het gehele onderzoeksgebied. Beiden worden afgedekt door het plaggendek. De onderlinge samenhang is er een van opeenvolging.

7. *Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:*

Aangezien de antwoorden voor de verschillende sites grotendeels hetzelfde is worden de subvragen slechts één keer beantwoord.

a. *de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing*

De sporen die tot de sites behoren komen over het gehele onderzoeksgebied voor. Zij zijn ingegraven in de oorspronkelijke bodems en worden afgedekt door het plaggendek.

b. *de geologische en/of bodemkundige eenheid*

Het onderzoeksgebied ligt in een dalvormige laagte zonder veen. Binnen het onderzoeksgebied komen vorstvaaggronden en beekerdgronden voor.

c. de omvang (inclusief verticale dimensies)

De maximaal waargenomen diepte is 80 cm. De horizontale omvang beslaat in ieder geval het gehele onderzoeksgebied.

d. aard /complextype/functie

Er zijn sporen van houtwallen aangetroffen. Deze werden gebruikt voor de productie van brandstof en geriefhout. Daarnaast hielpen zij tegen de wind en beschermden de daarbinnen gelegen terreinen tegen vraat door vee of wild.

e. de samenstelling van de archeologische resten

(grondsporen en mobilia)

De grondsporen bestaan uit greppels en incidenteel een boomkuil. Er zijn geen bijbehorende mobilia aangetroffen.

f. de vondst- en spoordichtheid

De spoordichtheid is vrij laag. De vondstdichtheid is zeer laag.

g. de stratigrafie.

Buiten oversnijdingen bestaat er geen verschil in stratigrafie van de twee percelingsystemen.

h. de ouderdom, periodisering, typochronologische classificatie

Het eerste systeem dateert waarschijnlijk van na 1688. Het jongste systeem is de 19de eeuwse opvolger.

8. In hoeverre zijn binnen de site(s) op grond van de verspreiding van vondsten en/of grondsporen voormalige activiteitengebieden te onderscheiden en hoe moeten die geduid worden? Zie tevens vraag 7 voor de deelaspecten die daarbij aan de orde moeten komen?

Er zijn geen activiteitengebieden te onderscheiden.

9. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, etc? Ook in dit geval gelden de zojuist onder punt 7 gestelde vragen.

De twee aangetroffen sites bestaan uit sporen van percelering. Deze zijn al onder vraag 7 behandeld.

10. Kunnen verscheidene bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?

Er zijn geen sporen van bewoning aangetroffen.

11. Wanneer en waarom zijn de sites en het gebied in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?

De sites zijn tot op heden in gebruik gebleven. Bij het bouwen van de 29 woningen in het onderzoeksgebied zullen de sites in onbruik raken.

12. Zijn de onderkant van het plaggendeek ontginningsporen, zoals spitsporen of esgreppels, aanwezig?

In werkput 10 zijn enkele spitsporen waargenomen.

13. Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?

Het onderzoeksgebied ligt in een droogdal. De ondergrond bestaat uit dekzand dat op pleistocene afzettingen van de Rijn en Maas ligt. Hierin zijn vorstvaaggronden en plaatselijk beekerdgronden ontstaan. Er zijn geen aanwijzingen dat dit dal ooit op natuurlijke wijze watervoerend is geweest. De relatief natte omstandigheden onderin het dal betekenen dat er gemakkelijk naar water gegraven kan worden.

14. Wat is de ouderdom en fasering van het plaggendek?

Het plaggendek is grotendeels na ca. 1830 ontstaan. Hoewel er diverse lagen binnen het plaggendek zijn onderscheiden valt er bij gebrek aan vondstmateriaal geen fasering te geven.

10 WAARDERING EN ADVIES

10.1 WAARDERING

Waardering gebaseerd op belevingsaspecten

Aangezien de vindplaatsen niet vanaf het maaiveld zichtbaar is en niet verbonden is met een historische gebeurtenis zijn de criteria onder *beleving* niet van toepassing.

Waardering gebaseerd op fysieke kwaliteiten

De fysieke kwaliteit scoort middelmatig (totaalscore 4).

De gaafheid behelst de bewaringstoestand van de archeologische sporen en van de stratigrafie. De sporen zijn redelijk goed geconserveerd en zijn afgedekt met een plaggendeck.

De conservering behelst de bewaringstoestand van de vondsten en van de botanische resten. Van de vondsten kan verwacht worden dat de anorganische resten goed geconserveerd zijn. Botmateriaal is echter waarschijnlijk niet bewaard gebleven en botanische resten slechts in zeer diepe sporen, indien aanwezig.

Waardering gebaseerd op inhoudelijke kwaliteiten

De inhoudelijke kwaliteit scoort middelmatig (totaalscore 6).

De zeldzaamheid scoort laag. Sporen van landindeling uit deze perioden komen veelvuldig voor, in bijna ieder archeologisch rapport worden zij wel besproken.

De informatiewaarde scoort laag. Archeologisch onderzoek zal weinig informatie bieden die niet door historisch onderzoek boven tafel kan worden gebracht.

De ensemblewaarde scoort middelmatig. Er zijn sporen uit twee perioden verspreid over de gehele vindplaats aangetroffen en deze liggen in een goed bewaard gebleven landschappelijke context.

De representativiteit scoort laag. Hoewel de sporen wel kenmerkend zijn voor de perioden zijn zij niet kenmerkend voor één gebied.

Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	n.v.t.
	Herinneringswaarde	n.v.t.
	Totaal	n.v.t.
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2
	Conservering	2
	Totaal	4
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	2
	Ensemblewaarde	2
	Representativiteit	1
	Totaal	6

Tabel 10.1. Knegsel-Dorpshart. Waardering van de vindplaats.

Op basis van deze score worden de vindplaatsen als niet behoudenswaardig gewaardeerd.

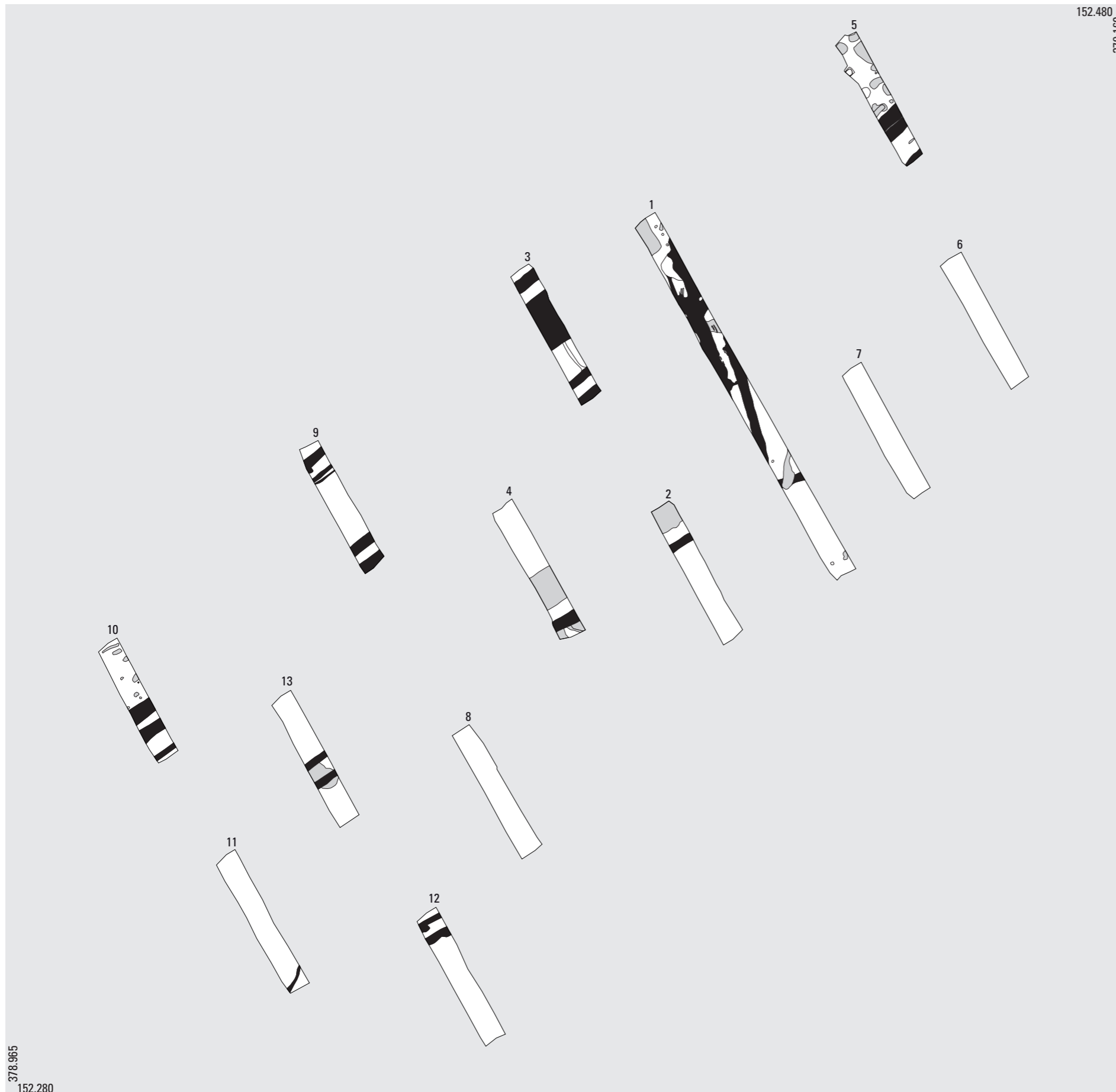
10.2 SELECTIEADVIES

Op basis van de verzamelde gegevens kan geconcludeerd worden dat in het onderzoeksgebied geen behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn. In het kader van de archeologische monumentenzorg zijn dan ook geen maatregelen nodig voor de verdere ontwikkeling van het terrein.

Let op: dit is slechts een selectieadvies. Het selectieadvies is gebaseerd op archeologische gronden. Het is aan burgemeester en wethouders van de betrokken gemeente om dit om te zetten in een selectiebesluit. Bij dit selectiebesluit kunnen andere dan archeologische motieven een rol spelen. Pas nadat er een selectiebesluit genomen is kunnen eventuele bodemverstorende activiteiten uitgevoerd worden.

L I T E R A T U U R

- Beex, G., 1966: Knegsel, in Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ed.), Archeologisch Nieuws, *Nieuwsbulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 65, 55.
- Berendsen, H.J.A., 2008⁵(1996): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*, Assen.
- Bosch, J.H.A., 2008: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (Deltares-rapport 2008-U-R0881/A).
- Bosman, J., 2010a: *Knegsel, De Spie, gemeente Eersel. Archeologisch bureauonderzoek*, Eindhoven.
- Bosman, J., 2010b: *Archeologisch Programma van Eisen - Proefsleuvenonderzoek Knegsel Poelenloop, Gemeente Eersel*, Eindhoven (PvE 2010 - nr. 23).
- Brink, V.B. van den, 2013: *Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven in het dorps hart van Knegsel, Deelgebied C*, Amsterdam (Zuidnederlandse Archeologische Notities 291).
- Burny, J., 1999: *Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950). Tweehonderd gesprekken samengevat*, Maastricht.
- Camps, H.P.H., 1979: *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. I De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert. Eerste stuk (690-1294), 's-Gravenhage*.
- Centraal College van Deskundigen, 2010: *Protocol 4003, Inventariserend Veldonderzoek*, Gouda.
- Groenewoudt, B./J. Verspay, 2012: Wallen vanuit archeologisch perspectief, in H. Baas/B. Groenewoudt/P. Jungerius/H. Renes, *Tot hier en niet verder. Historische wallen in het Nederlandse landschap. De stand van kennis*, Amersfoort, 41-58.
- Kampen, J.C.G. van, 2013: *Een archeologische begeleiding in het centrum van Knegsel, gemeente Eersel*, Amsterdam (Zuidnederlandse Archeologische Notities 290).
- Leenders, K., 2012: Wallen in Noord-Brabant, in H. Baas/B. Groenewoudt/P. Jungerius/H. Renes, *Tot hier en niet verder. Historische wallen in het Nederlandse landschap. De stand van kennis*, Amersfoort, 123-142.
- Mulder, E.F.J. de/M.C. Geluk/I.L. Ritsema/W.E. Westerhoff/T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen.
- Renes, H., 2012: Aarden wallen in Europa, in H. Baas/B. Groenewoudt/P. Jungerius/H. Renes, *Tot hier en niet verder. Historische wallen in het Nederlandse landschap. De stand van kennis*, Amersfoort, 19-39.
- Theunissen, M.J.J./E.M. Theunissen, 2012: Zaligheid door wallen omringd: praktijkgeval Knegsel, in H. Baas/B. Groenewoudt/P. Jungerius/H. Renes, *Tot hier en niet verder. Historische wallen in het Nederlandse landschap. De stand van kennis*, Amersfoort, 251-263.
- Theuws, F. C., 1989: Middeleeuwse parochiecentra in de Kempen 1000-1350, in A. Verhoeven/F.C. Theuws (eds), *Het Kempenproject 3 .De middeleeuwen centraal*, Waalre (Bijdragen tot de studie van het brabantse heem 33).
- Vera, H.L.M., 2011: .... *dat men het goed van den ongeboornen niet mag verkopen. Gemene gronden in de Meierij van Den Bosch tussen hertog en hertogang 1000 - 2000. Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de rechtsgeleerdheid*, Moergestel.
- Wagemans, M.D./R. Berkvens 2009: *Archeologisch bureauonderzoek Komplannen Knegsel, Duizel en Wintelre, gemeente Eersel*, Eindhoven.

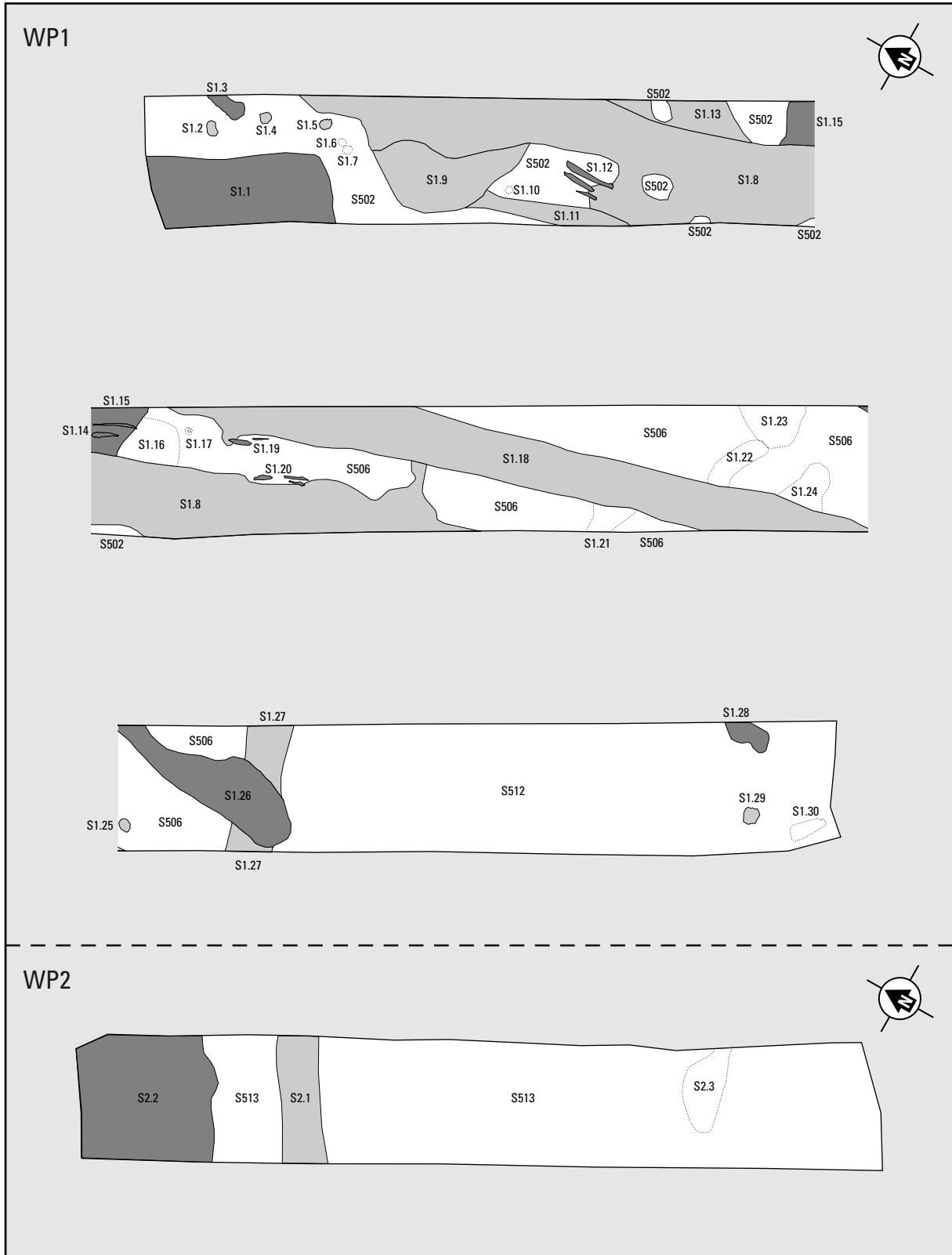
Bijlage 1. Knegsel-Poelenloop. Overzicht van de werkputten en sporen. Schaal 1:800.

A: wel/niet opgegraven

B: greppels

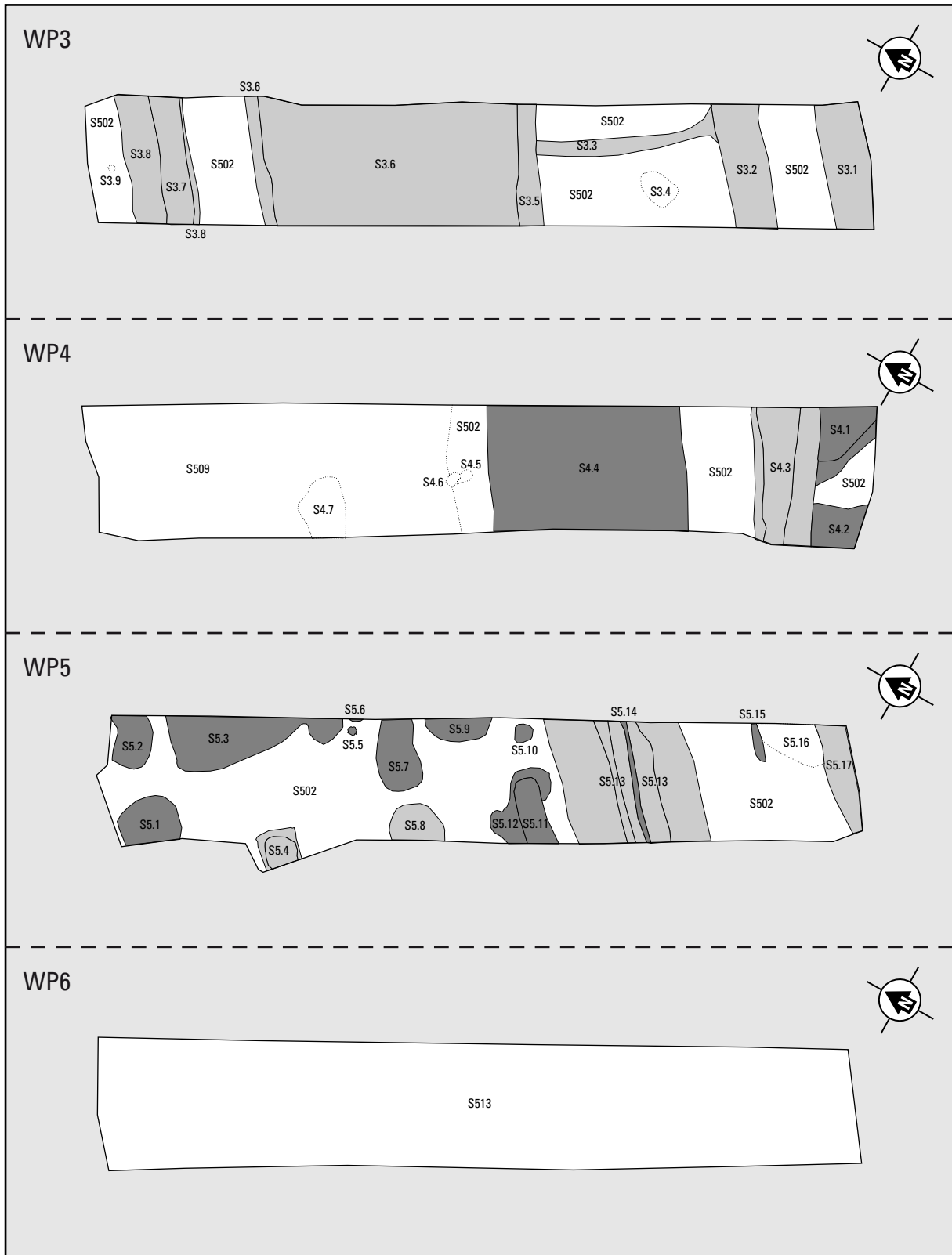
C: overige sporen

D: recente verstoringen

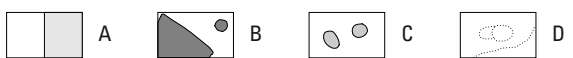
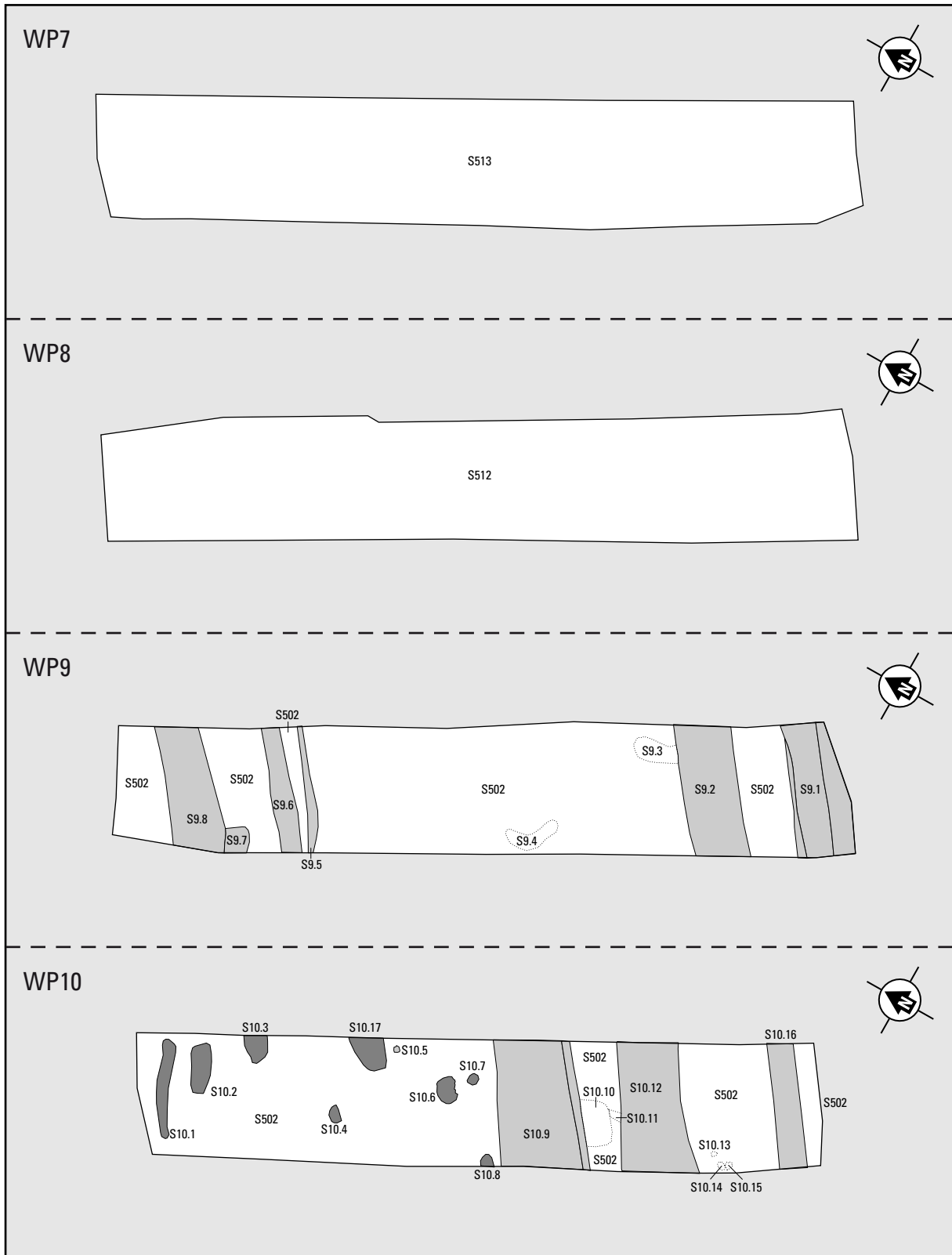
Bijlage 2. Knegsel-Poelenloop. Werkputten 1 en 2. Schaal 1:200.

A wel/niet opgegraven; B recente verstering; C archeologisch spoor; D natuurlijke laag/verstering.

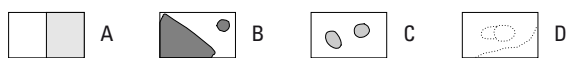
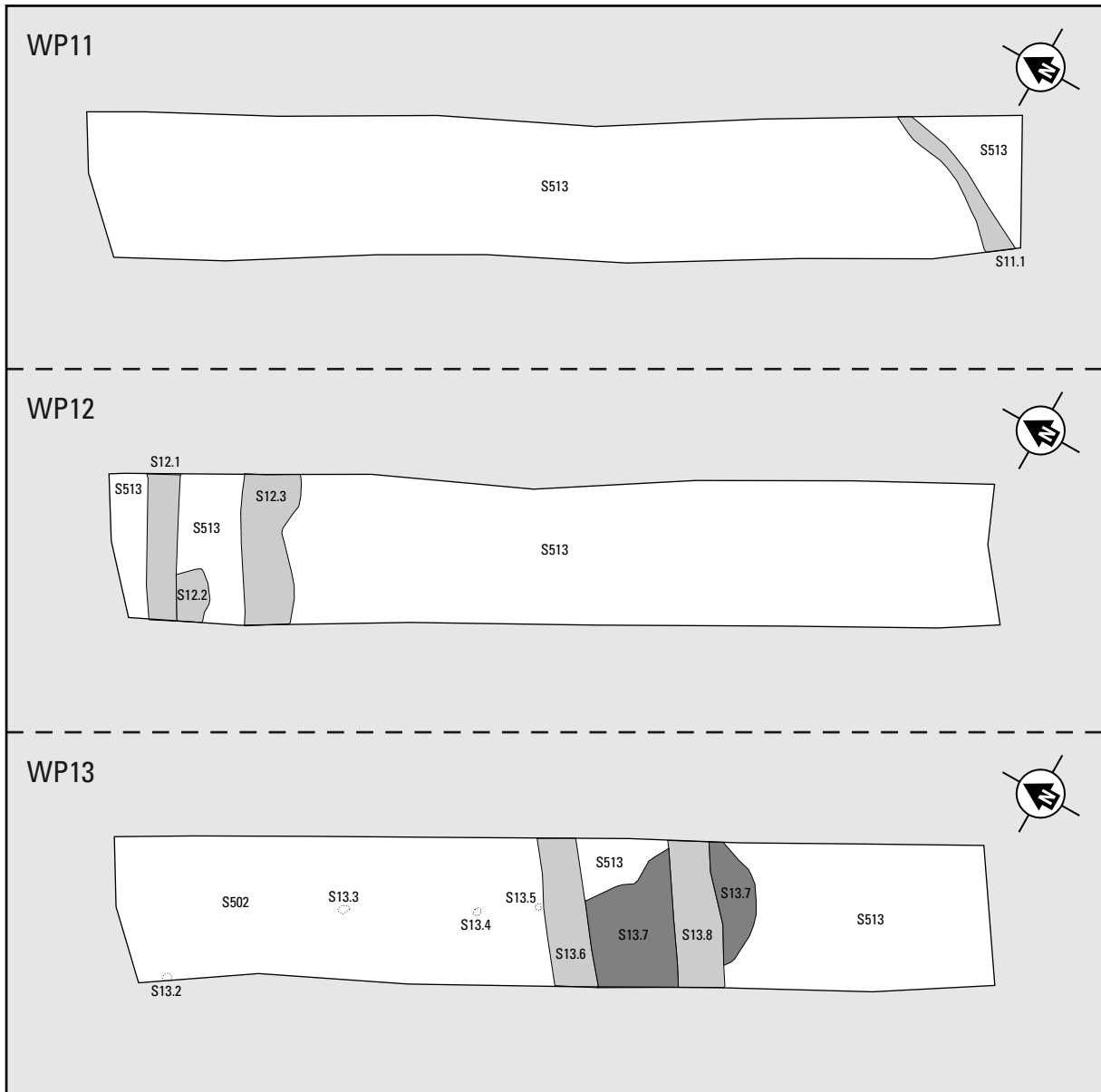

Bijlage 3. Knegsel-Poelenloop. Werkputten 3, 4, 5 en 6. Schaal 1:200.

A wel/niet opgegraven; B recente verstering; C archeologisch spoor; D natuurlijke laag/verstering.

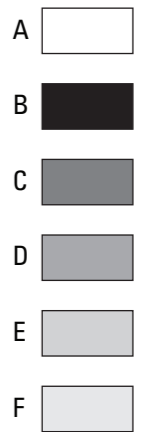
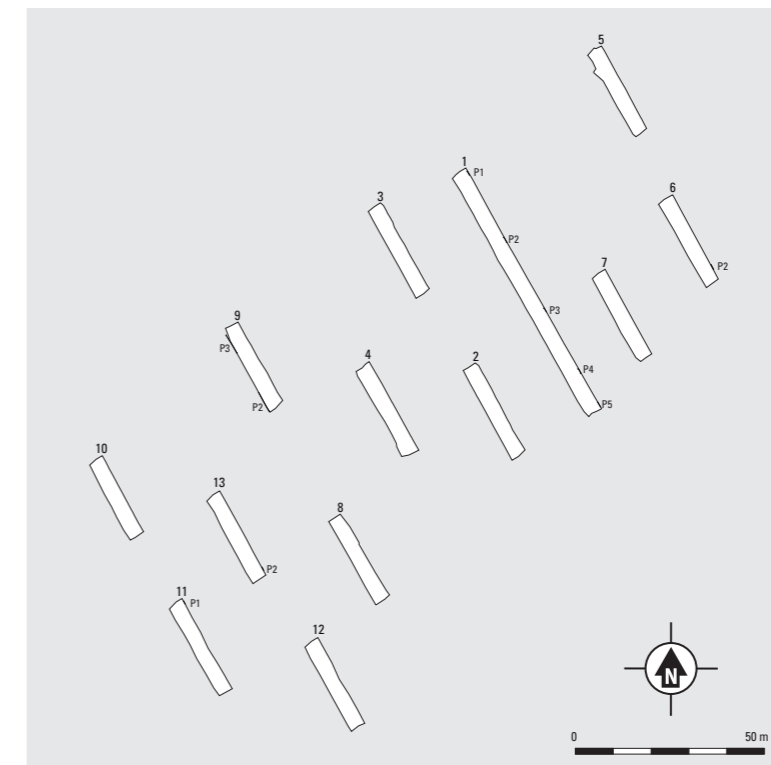
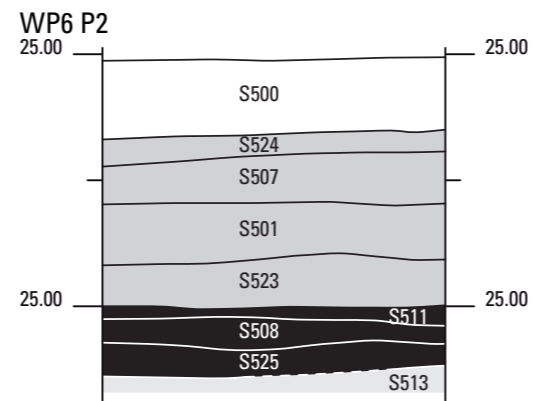
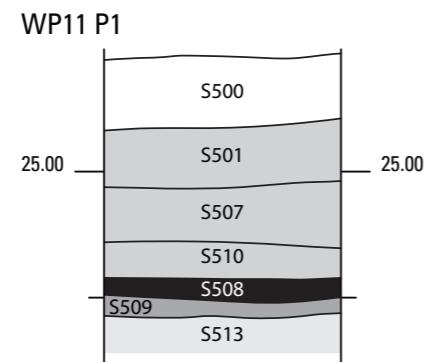
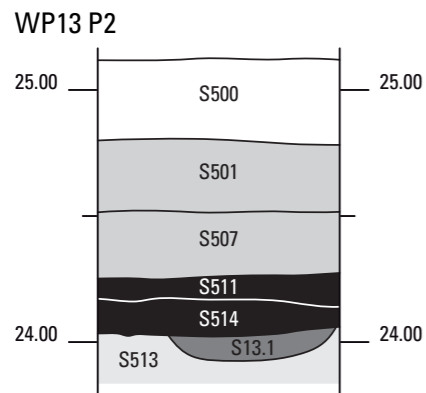
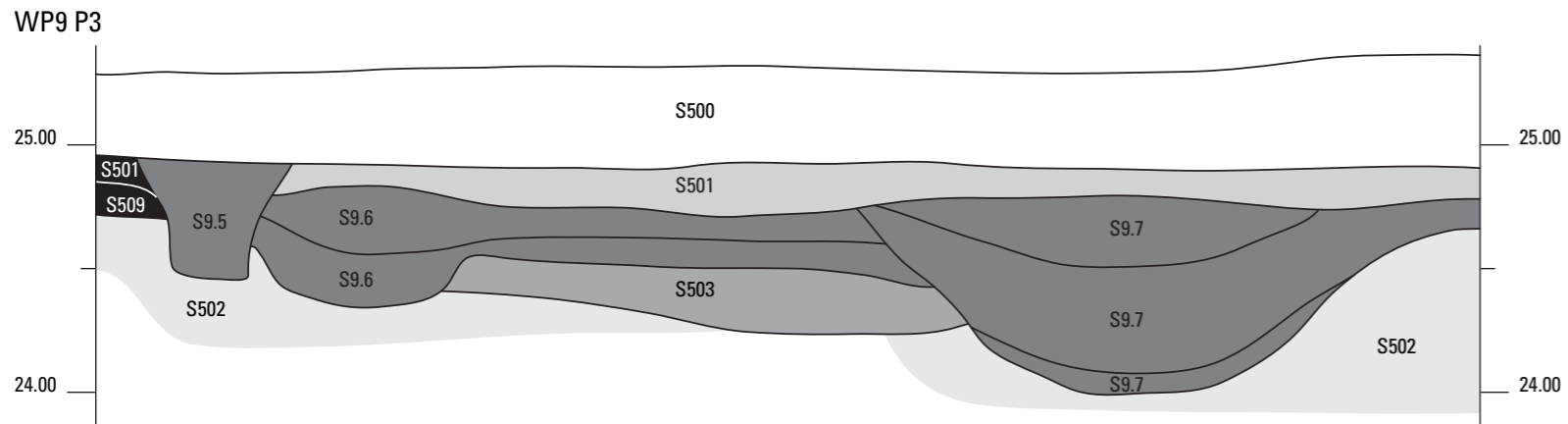
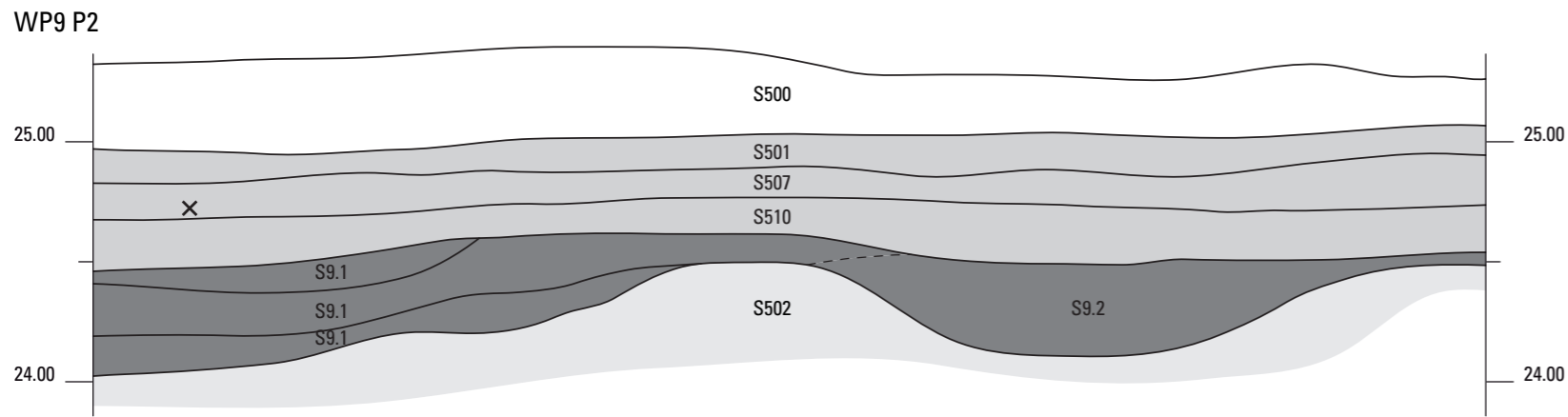
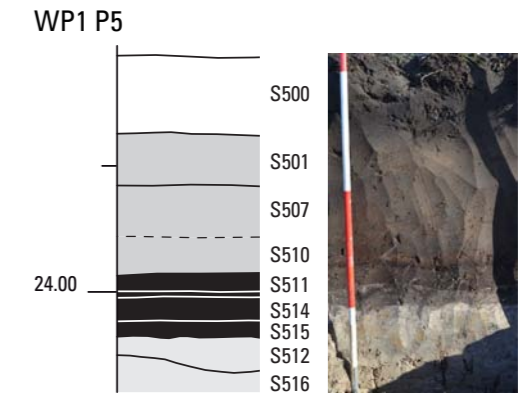
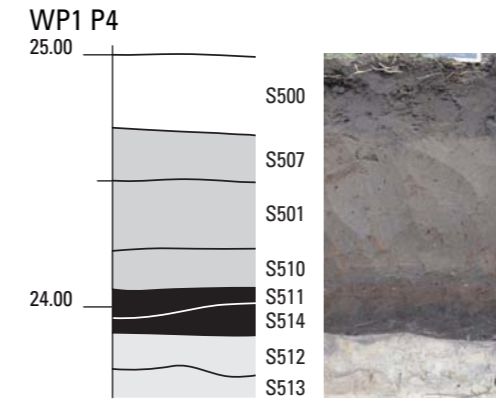
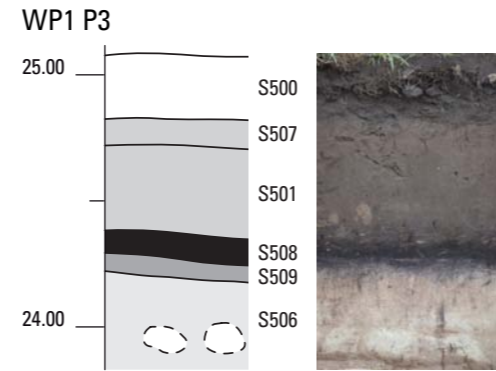
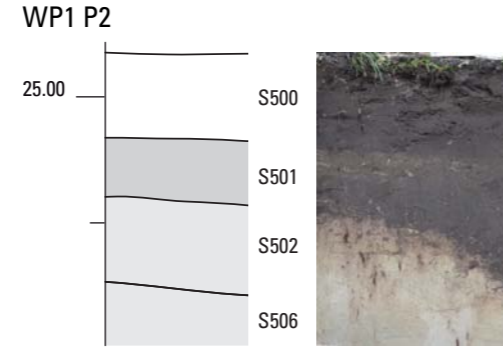
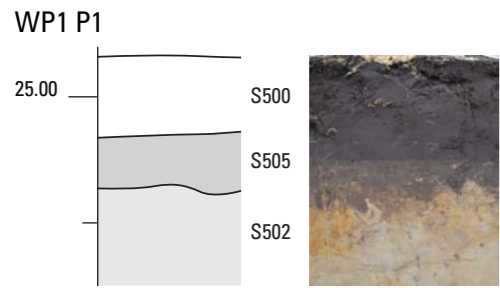
Bijlage 4. Knegsel-Poelenloop. Werkputten 7, 8, 9 en 10. Schaal 1:200.
 A wel/niet opgegraven; B recente verstering; C archeologisch spoor; D natuurlijke laag/verstering.

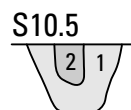
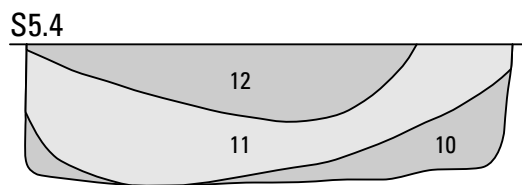
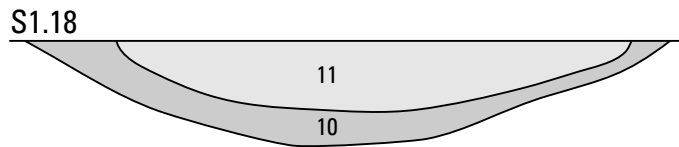
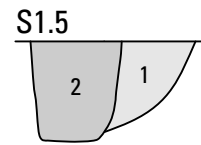
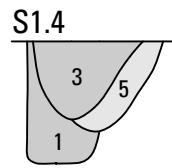
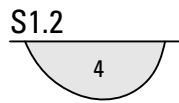
Bijlage 5. Knegsel-Poelenloop. Werkputten 11, 12 en 13. Schaal 1:200.

A. wel/niet opgegraven; B. recente verstoring; C. archeologisch spoor; D. natuurlijke laag/verstoring.

Bijlage 6. Knegsel-Poelenloop. Enkele profielen en hun ligging. Schaal 1:30.
 A: bouwvoor; B: A-horizont;
 C: archeologisch spoor; D: B- of BC-horizont;
 E: oude akkerlaag; F: C-horizont.

Bijlage 7. Knegsel-Poelenloop. Coupetekeningen van sporen. Schaal 1:20.

De gebruikte laagnummers hebben de volgende betekenissen:

- 1 insteek
- 2 kern
- 3 nazak
- 4 indifferent
- 5 uitgraafkuil
- 10-12 vrij uit te delen

In deze bijlage is de sporenlijst opgenomen. Voor het beschrijven van de bodemopbouw is gekozen voor een nummering die begint bij spoornummer 500 en werkputonafhankelijk binnen het gehele onderzoeksterrein gebruikt is. De overige sporen zijn per werkput genummerd. In de sporenlijst zijn de volgende velden en afkortingen gebruikt:

WP	werkputnummer
SN	spoornummer
spoordefinitie	aard van het spoor of de verzameleenheid
diepte	maximale diepte van het spoor in cm ten opzichte van het opgravingsvlak; indien geen diepte is opgegeven, is het spoor niet gecoupeerd
LN	laagnummer
kleur	de kleur van het spoor
grondsoort	de samenstelling van de grond, beschreven volgens de ASB ¹
Mediaan	de korrelgrootte van het zand indien dat het hoofdbestanddeel is, beschreven volgens de ASB

SN	spoordefinitie	kleur	grondsoort	mediaan	
500	Ap-horizont	donkergrijs	ZS2	ZMF	
501	Aa-horizont	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF	
502	C-horizont	lichtgrijswit	ZS2	ZMF	
503	B-horizont	bruingrijs	ZS2	ZMF	
504	C-horizont	lichtgeelwit	ZS2	ZMF	
505	Aa-horizont	bruingrijs	ZS2	ZMF	
506	C-horizont	lichtgrijswit	ZS1	ZMF	
507	Aa-horizont	grijsbruin	ZS2	ZMF	
508	Ab-horizont	donkergrijszwart	ZS3	ZZF	venig
509	B-horizont	witgrijs	ZS2	ZMF	met wortelgangen
510	Aa-horizont	grijsbruin	ZS2	ZMF	
511	Ab-horizont	bruingrijs	KS2	-	venig
512	C-horizont	lichtgrijswit	ZS2	ZZF	lemig
513	C-horizont	witgrijs	ZS2	ZMF	
514	Ab-horizont	donkerbruingrijs	KS2	-	venig
515	Ab-horizont	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF	
516	C-horizont	lichtgrijswit	ZS2	ZMF	met grind
517	Aa-horizont	grijs	ZS2	ZMF	wit gevlekt
518	greppel	donkergrijsbruin	KS3	-	onderdeel van S12.1
519	Ab-horizont	grijs	ZS2	ZMF	
520	Ab-horizont	donkergrijs	ZS2	ZMF	
521	Ab-horizont	donkergrijs	KZ3	-	in S508
522	greppel	grijsgeel	ZS2	ZMF	gevekt, onderdeel van S2.1
523	Aa-horizont	donkergrijs	ZS2	ZMF	
524	Aa-horizont	donkergrijs	ZS2	ZMF	
525	Ab-horizont	donkergrijs	ZS3	ZMF	

¹ Archeologische standaard boorbeschrijving.

WP	SN	spoordefinitie	diepte	LN	kleur	grondsoort	mediaan
1	1	recente verstoring	-	1	donkergrijsgeel	ZS2	ZMF
1	2	paalkuil	16	1	donkergrijsgeel	ZS2	ZZF
1	3	recente verstoring	-	1	donkergrijsgeel	ZS2	ZZF
1	4	paalkuil	32	1	donkergrijsgeel	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	donkergrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	3	bruingrijs	ZS1	ZMF
1	5	paalkuil	26	1	donkerbruingrijs	ZS1	ZMF
-	-	-	-	2	bruingeel	ZS2	ZMF
1	6	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS1	ZMF
1	7	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS1	ZMF
1	8	(sub)recente sloot	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	9	kuil	-	1	lichtbruingeel	ZS1	ZMF
1	10	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS1	ZMF
1	11	greppel	-	1	lichtbruingeel	ZS1	ZMF
1	12	karrensporen	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	13	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	14	karrensporen	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	15	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	16	natuurlijke verstoring	-	1	bruingrijs	ZS1	ZMF
1	17	natuurlijke verstoring	-	1	grijs	ZS1	ZMF
-	-	-	-	2	lichtgrijs	ZS1	ZMF
1	18	greppel	28	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	bruinzwart	ZS2	ZMF
1	19	karrensporen	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	20	karrensporen	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	21	natuurlijke verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS3	ZMF
1	22	boomval	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
1	23	natuurlijke verstoring	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
1	24	boomval	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
1	25	paalkuil	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
1	26	overig	-	1	donkergrijszwart	ZS2	ZMF
1	27	greppel	-	1	donkergrijszwart	ZS2	ZMF
1	28	overig	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
1	29	kuil	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
1	30	natuurlijke verstoring	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
2	1	greppel	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF
2	2	recente verstoring	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
2	3	natuurlijke verstoring	-	1	donkergrijs	ZS1	ZMF
3	1	greppel	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
3	2	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
3	3	greppel	2	1	geelgrijs	ZS2	ZMF
3	4	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgeelgrijs	ZS1	ZMF
3	5	greppel	2	1	lichtgeelgrijs	ZS1	ZMF
3	6	greppel	-	1	lichtgrijsbruin	ZS1	ZMF
-	-	-	-	2	lichtgeelgrijs	ZS1	ZMF
3	7	greppel	-	1	grijsbruin	ZS2	ZMF
3	8	greppel	-	1	grijsgeel	ZS1	ZMF
3	9	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS1	ZMF
4	1	overig	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
4	2	overig	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
4	3	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
4	4	natuurlijke verstoring	-	1	bruingrijs	ZS1	ZMF

WP	SN	spoordefinitie	diepte	LN	kleur	grondsoort	mediaan
4	5	natuurlijke verstoring	2	1	lichtgrijsbruin	ZS1	ZMF
4	6	natuurlijke verstoring	2	1	grijsbruin	ZS1	ZMF
4	7	natuurlijke verstoring	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
5	1	recente verstoring	-	1	donkergrijsbruin	ZS1	ZMF
5	2	recente verstoring	-	1	donkergrijsbruin	ZS1	ZMF
5	3	recente verstoring	-	1	donkergrijsbruin	ZS1	ZMF
5	4	kuil	38	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	3	donkergrijsbruin	ZS1	ZMF
5	5	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS1	ZMF
5	6	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS1	ZMF
5	7	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS1	ZMF
5	8	kuil	-	1	donkergrijsbruin	ZS1	ZMF
5	9	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS1	ZMF
5	10	recente verstoring	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF
5	11	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
5	12	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
5	13	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
5	14	recente verstoring	-	1	zwartwit	ZS2	ZMF
5	15	recente verstoring	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
5	16	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijsbruin	ZS1	ZMF
5	17	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
9	1	greppel	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	donkergrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	3	donkergrijsbruin	KS3	
9	2	greppel	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF
9	3	natuurlijke verstoring	-	1	grijs	ZS2	ZMF
9	4	natuurlijke verstoring	-	1	grijs	ZS2	ZMF
9	5	greppel	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
9	6	greppel	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
				2	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
9	7	greppel	-	1	geelgrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	donkergeelgrijs	ZS2	ZMF
-	-	-	-	3	donkergrijs	ZS2	ZMF
9	8	greppel	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
10	1	recente verstoring	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	2	recente verstoring	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	3	recente verstoring	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	4	recente verstoring	10	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
10	5	paalkuil	10	1	lichtbruin	ZS2	ZMF
-	-	-	-	2	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	6	landbouw	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	7	landbouw	16	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	8	landbouw	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
10	9	greppel	-	1	grijs	ZS2	ZMF
10	10	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	11	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	12	greppel	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	13	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	14	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	15	natuurlijke verstoring	-	1	lichtgrijs	ZS2	ZMF
10	16	greppel	22	1	donkergeelgrijs	ZS2	ZMF

WP	SN	spoordefinitie	diepte	LN	kleur	grondsoort	mediaan
10	17	recente verstoring	-	1	donkerbruin	ZS2	ZMF
11	1	greppel	-	1	donkerbruingrijs	ZS2	ZMF
12	1	greppel	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
12	2	kuil	-	1	bruingrijs	ZS2	ZMF
12	3	greppel	-	1	donkergrijsbruin	ZS2	ZMF
13	1	kuil	10	1	grijs	ZS2	ZMF
13	2	natuurlijke verstoring	-	1	donkergrijszwart	ZS2	ZMF
13	3	natuurlijke verstoring	-	1	donkergeelgrijs	ZS2	ZMF
13	4	natuurlijke verstoring	-	1	donkergeelgrijs	ZS2	ZMF
13	5	natuurlijke verstoring	-	1	grijsgeel	ZS2	ZMF
13	6	greppel	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF
13	7	recente verstoring	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF
13	8	greppel	-	1	donkergrijs	ZS2	ZMF

begin	einde	periode
1750 na Chr.	heden	Nieuwste Tijd
1500 na Chr.	1750 na Chr.	Nieuwe Tijd
1300 na Chr.	1500 na Chr.	Late Middeleeuwen
1000 na Chr.	1300 na Chr.	Volle Middeleeuwen
900 na Chr.	1000 na Chr.	10de eeuw
700 na Chr.	900 na Chr.	Karolingische tijd
450 na Chr.	700 na Chr.	Merovingische tijd
270 na Chr.	450 na Chr.	laat-romeinse tijd
70 na Chr.	270 na Chr.	midden-romeinse tijd
12 voor Chr.	70 na Chr.	vroeg-romeinse tijd
250 voor Chr.	12 voor Chr.	Late IJzertijd
500 voor Chr.	250 voor Chr.	Midden IJzertijd
775 voor Chr.	500 voor Chr.	Vroege IJzertijd
1050 voor Chr.	775 voor Chr.	Late Bronstijd
1800 voor Chr.	1050 voor Chr.	Midden Bronstijd
2000 voor Chr.	1800 voor Chr.	Vroege Bronstijd
5300 voor Chr.	2000 voor Chr.	Neolithicum
9200 voor Chr.	5300/4400 voor Chr.	Mesolithicum
	9200 voor Chr.	Paleolithicum